

KARLOVA UNIVERZITA – FILOZOFICKÁ FAKULTA

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2017

Eliška Michlová

UNIVERZITA KARLOVA – Filozofická fakulta

Katedra jihoslovanských a balkanistických studií

Bakalářská práce

Eliška Michlová

Slovanská slova v rumunštině: Porovnání jejich významu v češtině a rumunštině

*Slavic words in Romanian: Meaning changes in Romanian compared to meaning changes
in Czech*

Vedoucí práce: Dr. phil. Dan Ungureanu

2017

Poděkování

Velice ráda bych poděkovala všem, kteří mě v psaní práce podporovali a povzbuzovali mě k jejímu dokončení, svojí rodině a přátelům. Také bych ráda poděkovala všem svým vyučujícím, kteří se mnou během studií měli trpělivost a kteří mě inspirovali k napsání této práce, zvláště pak svému vedoucímu Dr. phil Danu Ungureanu za cenné rady a konzultace.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 31. 7. 2017

Eliška Michlová

Klíčová slova

čeština, rumunština, komparativní lingvistika, historická lingvistika, etymologie, srbština, bulharština, lexikologie, sémantika

Keywords

Czech, Romanian, comparative linguistics, historical linguistics, etymology, Serbian, Bulgarian, lexicology, semantics

Cuvinte cheie

limba cehă, limba română, lingvistică comparativă, lingvistică istorică, etimologia, limba sârbă, limba bulgară, lexicologie, semantică

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá porovnáním a vysvětlením významových změn substantiv slovanského původu v rumunštině a v češtině na základě vytvořeného korpusu rumunských a českých substantiv, sesbíraných na základě zvukové podobnosti. Pro toto srovnání bylo třeba vysvětlit historii vzniku obou jazyků a popsat možné faktory, působící na vývoj jazyků.

Abstract

The aim of this thesis is to compare and explain semantic changes of nouns of Slavic origin in Romanian and in Czech on the basis of a corpus of Romanian and Czech nouns created for this purpose based on sound similarity. For this comparison, it was necessary to explain the history of the origins of both languages and describe possible factors affecting the evolution of each language.

Abstract

Scopul acestei teze este de a compara și de a explica schimbările de sens ale substantivelor de origine slavă în limbile română și cehă, pe baza unui corpus de substantive românești și cehe, create în acest scop pe baza similitudinii fonetice. Pentru această comparație a fost necesar să se explice istoria originilor ambelor limbi și să se descrie factorii posibili care influențează evoluția fiecărei limbi.

Obsah

Úvod	9
I. Vývoj rumunského jazyka	10
1. Původ a zařazení rumunštiny	10
2. Rumunské území pod nadvládou Římské říše	11
3. Příchod Slovanů a vlivy dalších kultur	14
1.1. Příchod Slovanů	14
1.2. Maďarský vliv	14
1.3. Německý vliv	14
1.4. Turecký vliv	15
1.5. Francouzský vliv a vliv angličtiny	15
4. Slovanský vliv na rumunštinu	16
5. Hláskové změny a tvoření slov	18
II. Slovanské jazyky a jejich vývoj	19
6. Definice praslovanštiny	19
7. Rozpad slovanské jednoty	19
3. Jihoslovanské jazyky	19
3.1. Staroslověnština (církevní slovanština)	20
3.2. Srbština a chorvatština	20
3.3. Bulharština	20
4. Západoslovanské jazyky	20
4.1. Čeština	21
5. Český jazyk a jeho slovní zásoba	22
III. Metodologie	23
1. Slova stejného či velmi podobného významu	25
2. Významový posun	50
3. Ostatní	59
Závěr	61
Rezumat	62
Rejstřík rumunských slov	63
Bibliografie	65

Zkratky a další symboly

=	ekvivalent
≈	přibližně stejný význam, menší odchylky
x	významový rozchod
bulh.	bulharský
č.	český
ie.	indoevropský
lat.	latinský
lit.	litevský
prsl.	praslovanský
r.	ruský
ř.	řecký
slov.	slovanský
stírán.	staroíránský
stisl.	staroislandský
strsl.	staroslovanský
srb.	srbský

Úvod

Cílem této bakalářské práce je porovnat významy slavismů, které se objevují v rumunštině, a popsat, jak se vyvíjely v porovnání s češtinou. K tomu poslouží vybraná substantiva slovanského původu, na kterých bude ukázán vývoj a významový posun do češtiny a rumunštiny společně s dalšími možnými původy sémantických změn zkoumaných substantiv. Úvodem je třeba zmínit vývoj obou jazyků od samých základů a popsat kulturní vliv na vývoj samotných jazyků, který byl důležitým formujícím prvkem. Aby se dala situace vůbec porovnávat, je třeba také rozebrat důležité hláskové změny, kterými v průběhu historie oba jazyky prošly a popsat je.

I. Vývoj rumunského jazyka

1. Původ a zařazení rumunštiny

Rumunština je řazena mezi románské jazyky společně se španělštinou, francouzštinou, portugalštinou, katalánštinou, rétorománštinou, provensálštinou, sardštinou, ale konkrétně patří mezi východorománské jazyky společně s italštinou, dalmáčtinou a moldavštinou. Jako všechny románské jazyky vznikla oddělením od vulgární latiny, ale na rozdíl od zbytku románských jazyků byla izolována ve slovanském prostoru a značně ovlivněna řečtinou, turečtinou a právě slovanskými jazyky. Je zajímavá v tom ohledu, že je po sardštině nejkonzervativnějším dialektem latiny. Ve srovnání s ostatními jazyky se totiž tolik nezměnila. A proto je například podle lingvisty Al. Rossetiho rumunština souvisle mluvenou latinou na východním území tehdejší římské říše, a to v provinciích Dacie, jižní Panonie, Dardanie a Moesie.¹

Úvodem je třeba zmínit, že existuje několik teorií o vzniku rumunštiny. První bere v potaz vznik výhradně na sever od Dunaje, což je ovšem z vědeckého hlediska nepravděpodobné, jelikož existují rumunské dialekty – meglenorumunština, istrorumunština, arumunština – kterými se mluví jižně od Dunaje. Další teorie zvažuje vývoj na jih od Dunaje a tvrdí, že Rumuni přišli z Ilyrie. Poslední teorie se zabývá vývojem na širším území, a to jak na sever, tak i na jih od Dunaje, touto teorií se zabývá Sedmihradská škola a podílel se na ní i český lingvista Konstantin Jireček.

¹ ROSETTI, Al., *Istoria limbii române*, str.13, București, Editura Minerva 1986

2. Rumunské území pod nadvládou Římské říše

Historie rumunského jazyka se začala odvíjet v římských provinciích jihovýchodní Evropy severně od tzv. Jirečkovy linie, což je imaginární linie, kterou poprvé pojmenoval český historik Konstantin Jireček v roce 1911, a která rozdělovala vliv latiny a řečtiny na Balkáně až do konce 4. století.

Pro začátek je třeba zmínit původní obyvatelstvo této oblasti. Prvním indoevropským historicky doloženým kmenem na rumunském území byli Dákové. Žili severně od Nízkého Dunaje v oblasti Karpat a Transylvánie a vyskytovali se především v horách v opevněných hradištích. První zmínky o tomto nomádkém kmeni se objevují okolo 4. století př. n. l., například v *Dějínách* od Herodota či Thúkydidových *Peloponéských válkách*. Později se objevují až v 1. století př. n. l. v Řecku jako otroci (lat. Davos).

Dácký jazyk se dochoval hlavně v podobě jmen, botanických názvů nebo názvů měst a osad. V dnešní rumunštině máme okolo 300 slov, u kterých se předpokládá, že pocházejí právě z dáčtiny (např.: *balaur* 'drak'; *séba* 'starý strom' - sevã 'míza'; *brînzã* 'sýr'; *strugure* 'hrozny', *vatra*). Dáčtina je považována za variaci indoevropštiny úzce příbuzné s thráčtinou. Není přesně jasné, jestli jsou jazyky pouze příbuzné nebo jeden vznikl z druhého, jedno však jasné je: totiž to, že se vzájemně ovlivňovaly a že oba kmeny žily v určité symbióze. Zajímavých rozdílů těchto jazykových variací si můžeme všimnout například při pojmenování měst, kdy každý jazyk používá jinou koncovku: *-dava* (dácká koncovka; Dokidava, Singidava, Ziridava, atd.), *-para* (thrácká k.; Longinopara, Spinopara), díky kterým také můžeme vymezit a oddělit thrácké území od toho dáckého.

Kmeny na balkánském poloostrově koexistovaly do druhé poloviny 1. století př. n. l. vedle rozpínající se římské říše. Okolo roku 60 př. n. l. se začala římská říše víc a víc rozpínat a dobyla ilyrské území a pobřeží Adriatského moře. Za nástupu vojevůdcovsky nadaného císaře Trajána došlo i na Dáky. Trajánovi nestačilo území, které měl a rozhodl se ho rozšířit dál na východ, tj. o území dácké. V roce 101 podnikl první kroky proti tehdejšímu dáckému králi Decebalovi, které se proměnily v pětiletou válku, končící dáckou kapitulací a jmenováním nové římské provincie, tzv. Dacia Felix. Od roku 106 n. l. se v Dácii zdržovali legionáři a pomocné římské jednotky za účelem udržení kontroly nad místním obyvatelstvem. Ustanovením kolonií se zajistilo upevnění římských zákonů v dané oblasti a díky relativně dlouhému mírovému období, tzv. Pax Romana², které trvalo až do konce 2. století, mohlo

2 *Pax Romana* je pojem, který zavedl britský historik E. Gibbon a má označovat období, kdy neměla římská říše žádného protivníka, období v přeneseném slova smyslu vynuceného míru ovládaného politikou mocí.

dojít k procesu zvanému *romanizace*.

V tomto období docházelo ke standardizaci jazyka, zvyků, architektury, kultury a technologií. Dělo se tak právě díky oněm vojákům, kteří měli na starosti ohlídat správný běh v provincii. Ilyrské a další jazyky se v téměř neporušené podobě udržovaly až do 4. století. Římská vláda hlavně trvala na přizpůsobení se tamního obyvatelstva a jeho aktivní zapojení do fungování říše, které by všem přinášelo určité benefity – mladí Dákové se mohli integrovat do římských jednotek, vláda vycházela vstříc obyvatelstvu a otevřela Dácii ostatním svobodným občanům, kteří ze sousedních provincií přicházeli za bohatstvím země - takže můžeme říct, že kolonizace probíhala velmi organizovaně. Díky tomuto naléhání na integraci obyvatelstva v Dácii se zformoval rumunský národ, který disponoval románsko-dáckou kulturou.

Po dobytí jihovýchodní Evropy Římany se začala rozšiřovat psaná (klasická) latina a vulgární latina, která se průběžně začala standardizovat, protože byla expresivnější a běžnější mezi obyčejným lidem.

Latina se na tomto území udržela díky tomu, že to byl jediný společný jazyk, kterým všichni hovořili. Správní a ostatní oficiální dokumenty byly z vyšších sfér psány latinsky, římské jednotky a příchozí obchodníci mluvili také latinsky, takže místnímu obyvatelstvu nezbylo nic jiného, než se jazyk naučit pro vlastní přežití. V roce 212 již byla latina natolik zažitá mezi dáko-románským národem, že císař Caracall prohlásil toto obyvatelstvo právoplatnými občany římské říše.

Některé latinské spisy dokazují, že vývoj latiny v této oblasti pokračoval až do 3. století, stejně jako ve zbytku Evropy.

Co se vlivu na jazyk týče, rumunština z latiny podědila například rody a koncovky (vyjma středního rodu, který je slovanský), spoustu přídavných jmen, komparativ, určitý člen, vzory ohýbání sloves, modální slovesa nebo číslovky. Díky historickému vývoji jazyka má rumunský fonetický systém specifické znaky, kterými se rumunština postupně odlišovala od latiny. Z původních latinských slov například zmizely hlásky, docházelo k redukci hlásek *b* či *v* (*caballus* – *cal* ‘kůň’; *ovis* – *oaie* ‘ovce’; *hiberna* – *iarnă* ‘zima’), těsně před vniknutím slovanských slov do rumunštiny proběhla velmi důležitá změna v intervokalizacím ohledu, a to transformace *l* na *r*, tzv. ráčkování (*gula* – *gură* ‘obžerství’; *sole* – *soare* ‘slunce’), dentály *t*, *d*, *s* se ve většině případů palatalizovaly na *ț* a *ș* (*teneo* – *ține*, *sedere* – *ședea*, *deus* – *zeu*). Další změna proběhla také například z *ct*, *cs* na *pt*, *ps* (*lacte* – *lapte* ‘mléko’; *nocte* – *noapte* ‘noc’). Během 3. - 5. století našeho letopočtu také došlo ke vzniku nových hlásek *ă* a *j*, a to ze semiokluzivních *ċ*, *g̃*, *ț*. Došlo také například k diftongizaci *e* a *o* (*sole* – *soare*, *cera* –

ceară, persica - piersică) nebo jotizaci na začátku slov (herba – iarbă).

Od latiny se v 7. století ve východořímské, tehdy již byzantské, říši ustupuje z důvodu *gregizace* (nájedzy Arabů měly za příčinu vnitřní změny ve státě, zejména co se obrany týkalo, a začal se uplatňovat řecký systém). Řečtina obohatila rumunštinu četnými přejatými slovy. Zajímavé je, že rumunština byla kromě italštiny jediným románským jazykem, který měl s řečtinou tak úzký vztah, a to díky poměrně krátké vzdálenosti. Řečtina nejvíce pronikla do arumunského dialektu, méně pak do meglenorumunštiny a nejméně do istrorumunštiny, kde se dochovalo pouze slovo *frică* 'strach'. Druhá vlna řeckého vlivu proběhla za vlády fanariotů v 18. století. Z řečtiny se v rumunštině objevují slova jako např. *cărămidă* 'cihla'; *amăgi* 'klamat'; *folos* 'užitek'; *drum* 'cesta'; *ieftin* 'levný'; *hârtie* 'papír'.

Podle různých lingvistů se rumunština jako taková vyvíjela a oddělovala během 7. - 9. století. Podle lingvisty Ovida Densusiana, který je také zastáncem teorie, že se rumunština vyvíjela na jihu od Dunaje (poblíž území dnešní Albánie a Dalmácie), se rumunština vyvíjela do 10. století a po prostoupení slovanským vlivem si zachovala téměř nezměněnou strukturu dodnes.

V nové době byla do rumunštiny přejímána stále slova z latiny, a to především z latiny psané, tudíž cestou knižní, takže si téměř v nezměněné podobě dochovala svoji strukturu, protože nebyla zasažena hláskovým vývojem, kterým prošla původní latinská slova.

3. Příchod Slovanů a vlivy dalších kultur

1.1. Příchod Slovanů

Po opuštění území dnešního Rumunska Římany tudy prošlo hned několik dalších kmenů, jedni z prvních byli Gótové. Objevují se ve 2. a 3. století společně s dalšími kočovnými kmeny, jako jsou například Markomani či Gepidové, kteří zůstali na tomto území až do zániku Gepidského státu v roce 566.

Dalším kmenem byli ve 3. a 4. století Hunové, kteří Dácii velmi zpustošili, a přechodně i Longobardi nebo Avaři. Pouze slovanské kmeny zanechaly na území Rumunska značnou stopu. Je to nejspíš dáno počtem Slovanů, kterých bylo v té době méně než obyvatelstva dáko-rumunského, a jejich schopností přizpůsobit se, oproti ostatním kmenům, které se velmi rychle zase přesunuly dál.

Slované přišli do Podunají okolo roku 570 n. l., k hromadnému proniknutí však došlo až v 7. století. Některé prameny tvrdí, že asimilace byla jednodušší také z toho důvodu, že dáko-rumunské obyvatelstvo mělo tu výhodu, že po staletí čerpalo z římsko-byzantského dědictví. Oba kmeny se vzájemně pozitivně ovlivňovaly natolik, že bylo také možné urychlení procesu formování feudálních vztahů.

1.2. Maďarský vliv

Slované nebyli zdaleka jediným kmenem, který se ve středověku vystřídal na rumunském území a ovlivnil jeho obyvatele. Začátkem 10. století docházelo k prvním střetům s ugro-finskými kmeny Maďarů. Maďarský vliv je však patrný pouze v dáko-rumunské oblasti. Slova maďarského původu bychom mohli rozdělit do dvou skupin podle toho, kdy do rumunštiny pronikla. První skupinou jsou výpůjčky z období mezi 11. a 12. stoletím do století 14. – jedná se o slova starší, specifická pro určité oblasti. Do druhé skupiny potom spadají slova převzatá po 15. století, která jsou běžně používána, ale pouze na území Sedmihradska. Mezi přejatá slova pak patří například *fel* 'způsob'; *oraş* 'město'; nebo *gînd* 'myšlenka'. Z maďarštiny pochází také některé slovotvorné prvky, jako například jmenné sufixy *-şug* či *-eş*; a slovesný sufix *-ui*.³

1.3. Německý vliv

Podobně jako maďarština i němčina zanechala v rumunské terminologii své stopy.

³ Šarbula, Jan. *Úvod do srovnávacího studia jazyků*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1962. str. 239

První aktivní etapu kontaktu s německou kulturou jsme zaznamenali v 18. století, kdy rumunština přijala některá slova od sedmihradských Sasů, z tehdejšího německého nářečí Banátu a Bukoviny. Za druhou etapu můžeme považovat období pronikání slov do spisovného jazyka a do odborného názvosloví, která se do jazyka dostala díky německým řemeslníkům a také díky některým z Čecha Rakouska, kteří se trvale usídlili na území Rumunska. Se zbožím se k rumunskému obyvatelstvu dostala i slovní zásoba (okolo 560 přejatých slov).

1.4. Turecký vliv

Stejně jako u předchozích dvou národů můžeme tureckých vliv rozdělit do dvou klíčových etap. Do 14. století docházelo k výpůjčkám z turečtiny – slova z tohoto období jsou především kumánského nebo tatarského původu. Ve druhé etapě dochází k přímému průniku slov z osmanské turečtiny nebo průniku nepřímému – z bulharštiny a srbochorvatštiny. Většinou se jedná o názvy věcí běžného užívání, jako např. *cafea* 'káva'; *bumbac* 'bavlna'; *ciorbă* 'polévka'; *dulap* 'skříň'.

1.5. Francouzský vliv a vliv angličtiny

Francouzština začala ovlivňovat rumunštinu až mnohem později než všechny již zmíněné jazyky, a to především díky vzájemným kontaktům v 19. a 20. století. Anglický vliv je ze všech nejnovější a začal se objevovat společně s IT obory na přelomu 20. a 21. století.

4. Slovanský vliv na rumunštinu

Slovanský vliv svým způsobem přetvořil rumunštinu, zasahuje do hláskosloví, tvarosloví, kmenosloví a skladby takovým způsobem, že se tím podstatně odlišila od ostatních románských jazyků. Důležitým asimilačním prvkem románského a dáko-rumunského obyvatelstva, stejně tak jako asimilačním prvkem obou jazyků, byl fakt užívání církevní slovanštiny jako bohoslužebné řeči, kulturního jazyka, ale i oficiálního jazyka používaného úředně. Největší vliv na rumunštinu měla bulharština a o něco méně potom působila srbština či ukrajinština.

Cihac v úvodu svého etymologického slovníku z roku 1879 tvrdí, že podle všech sesbíraných materiálů ze všech zmíněných 5765 slov jsou 2/5 (2361 slov) původu slovanského, což je velice markantní rozdíl oproti 1/5 (1165 slov), která má kořeny v latině, a to i přes to, že docházelo ve 20. století ke značné latinizaci, kdy některá slova slovanského původu byla nahrazována slovy původu latinského. Celkově tedy tvoří slova slovanského původu v rumunštině 20% podíl. Z části došlo k nahrazení některých slov latinského původu a z části k doplnění některých odborných termínů.

Zajímavostí je, že slovanská slova v rumunštině stojí často v opozici ke slovům latinským a někdy je i doplňují, případně nahrazují některá slova latinského původu. Dost často se tak děje u příbuzenských vztahů, názvů částí těla, názvů rostlin, atd.

Samotný slovanský vliv a slovanské přejímky se dají rozdělit do tří hlavních etap:

- slova přejatá mezi 6.- 12. stoletím
- slova přejatá v období 12. – 13. století
- slova přejatá v období po 13. století z moderních slovanských jazyků.

První vliv Slovanů na Rumuny lze předpokládat od 6. století, obzvláště ve století sedmém, kdy došlo k slovanské nadvládě nad Balkánským poloostrovem – Bulharská říše. Není proto divu, že nejstarší vrstva slavismů vykazuje některé z charakteristických rysů bulharštiny, a především z bulharské (staroslovanské) slovní zásoby, která do rumunštiny vnikla ještě před jejím rozvětvením do macedorumunštiny, meglenorumunštiny a istrorumunštiny. Jedná se především

o zemědělskou terminologii, termíny z oboru bydlení, výživy či sociálního rozvrstvení.⁴

Až okolo 9. a 10. století se z dunajské latiny již stala rumunština. Byzanc v té době ztratila kontakt s Dáko-rumuny. Na Balkáně se začala objevovat slovanská liturgie, kterou šířili žáci Cyrila a Metoděje, a která na území Rumunska proniká z Bulharské říše. Liturgické texty byly psány ve staroslověnštině nebo prabulharštině, a tak rumunština zdědila mnohé knižní výrazy (*staruycu* – *starej* ‘opat’, *caľugăr* ‘mnich’), díky čemuž je právě Stará slovanská církev jedním z důvodů rozsáhlého slovanského slovníku v rumunštině, jehož podíl se pohybuje okolo 15 %. Tehdejší dáko-rumunské obyvatelstvo však přijalo částečně křesťanství už dříve, a to po Konstantinově zavedení křesťanství jako oficiálního náboženství v říši ve IV. století, což nám dokazují některá slova pocházející z latiny (*crux* – *cruce* ‘kříž’, *presbitrum* – *preot* ‘kněz’, *domeni/deus* – *dumnezeu* ‘bůh’).

Mimo církevní pojmy v něm navíc můžeme nalézt například slova z domácího prostředí, sociálních a politických vztahů (*război* ‘válka’), zemědělství nebo vegetace (*potcoavă* ‘podkova’, *morcov* ‘mrkev’, *știucă* ‘štika’), a to hlavně díky tomu, že se v tomto období začaly na rumunském území objevovat organizované defenzivní slovanské jednotky, které obývaly tzv. župy, a které se mohly spojit v jakýsi malý federativní stát.

Navzdory znalosti rumunštiny Slované upřednostňovali používání vlastních slov emotivního charakteru, jelikož jim lépe rozuměli. Proto existuje v rumunštině velice široká škála slov z tohoto okruhu (*dragoste* ‘láska’, *prieten* ‘přítel’, *a logodi* ‘zasnoubit’, *nevasta* ‘manželka’).

Období knižní vzdělanosti a počátku národního písemnictví v době od 10. do 16. století, kdy se staroslověnština přizpůsobila jazyku v každé zemi - do Rumunska se dostala přes bulharskou redakci církevní slovanštiny - můžeme považovat za další důležitý mezník ve vývoji rumunštiny.

Z tohoto období, konkrétně v době mezi 10. – 12. stoletím, máme v rumunštině slova z následujících kategorií: názvy zvířat a rostlin, terminologii zemědělskou a pastýřskou či pojmy ze společenského života. Od 10. století se také objevují slova z náboženského názvosloví, jelikož docházelo k organizaci křesťanské církve v rumunských zemích. Mezi 10. – 13. stoletím prostupuje jazyk terminologie politická. Slova z politické a církevní sekce však časem ustupují do pozadí, jelikož dochází k zániku některých institucí.

V této době dochází také k formování podstatných jmen příponami *-aș*, *-iș*, *-uș* a předpokládá se, že v této době se začalo používat slova *da* pro souhlas.

⁴ Felix, Jiří. *Úvod do studia rumunštiny*. Univerzita Karlova v Praze: 1963, Praha, s.112-113

5. Hláskové změny a tvoření slov

Hláskové změny latinských a slovanských slov mají mezi sebou pouze jediný vztah: to, co se změnilo v latině, ve slovanském jazyce většinou zůstalo nezměněno, a naopak. Takže slova, ve kterých máme hlásky *b* a *v* si tyto hlásky ponechala (*iubi, slavă, poveste*) a dentály *t, d, s* nepalatizovala (*grădină, silă*). Ze slovanských jazyků přišla do rumunštiny také například i předpona *ne-* a přípona *-iță*. V průběhu vývoje jazyka také začalo v rumunštině docházet k jotizaci: *el, eram, este, ele, ei* [jel, jeram, jeste...]. Co však rumunština z latiny nezdědila je laringála *h*, která se do rumunštiny dostala právě díky Slovanům.

Tvoření slov v rumunštině je z velké části ovlivněno latinou, nicméně existuje několik prefixů a sufixů, které mají původ slovanský. Zmíním zde pouze ty nejdůležitější.

Jedním ze slovanských z prefixů v rumunštině je záporové *ne-* (*nebun* 'blázen'; *nevinovat* 'nevinný'), které má primitivní hodnotu latinského *in-*. Dále předpona *po-* (*potrivi* 'uspořádat'), díky které termín nabírá na významu. Předpona *răs-* (*răscruce* 'křížovatka') se používá podobně jako latinské *re-*, tedy pro opakování činnosti, dále jako latinské *dis-* (české *roz-*) či pro zintenzivění činnosti⁵.

Oproti prefixům sufixů slovanského původu můžeme v rumunštině najít mnohem víc. Nejvýznamnější je asi sufix *-că* (*arameancă* 'Arménka', *bunică* 'babička'), který tvoří ženský rod od mužských substantiv. Podobně jako *-că* přípona *-iță* (*fetiță* 'děvčátko') také tvoří substantiva ženského rodu. Další přípona *-ean* (*bucureștean* 'Bukurešťan') má v rumunštině naznačovat sociální stav či národnost a *-elnic* (*prielnic* 'přátelský') tvoří adjektiva ze sloves či podstatných jmen. Dalšími příponami jsou například také *-eț* (*drumeț* 'pocestný'), *-iște* (*porumbiște* 'kukuřičné pole', *-og*, atd.⁶

Důležitou součástí rumunské syntaxe jsou shody s balkánskými jazyky, kterým se věnuje *Balkánský jazykový svaz*. Nejvýznamnější z těchto shod je postpozice členu, tvoření futura pomocí slovesa *chtít* a ztotožnění genitivu s dativem. Tyto shody jsou vysvětlovány především vlivem řečtiny, ale často i díky vzájemnému působení jazyků.

⁵ ROSETTI, Al., *Istoria limbii române*, str. 294, București, Editura Minerva 1986

⁶ ROSETTI, Al., *Istoria limbii române*, str. 295 - 299, București, Editura Minerva 1986

II. Slovanské jazyky a jejich vývoj

6. Definice praslovanštiny

Aby bylo možné vůbec rozebrat vývoj češtiny, bulharštiny či srbštiny a jejich hláskových změn, je třeba zmínit, odkud se vzaly. Předpokládá se, že všechny slovanské jazyky se postupně oddělily z jednoho společného jazyka, tzv. praslovanštiny. O tomto jazyce neexistují žádné doložené písemné prameny, jelikož literatura se začala rozvíjet až několik staletí po jeho rozdělení, došlo však k jeho rekonstrukci historicko-lingvistickými metodami. Praslovanština tedy náleží do rodiny indoevropských jazyků a je společným prajazykem dávných Slovanů, z něhož se později vyvinuly všechny ostatní slovanské jazyky. Praslovanština se používala ještě v dobách slovanského stěhování z pravlasti, pro rostoucí vzdálenost mezi jednotlivými slovanskými kmeny v něm však začaly narůstat nářeční rozdíly. Přesto všechno se ale slovanská jazyková jednota udržovala ještě několik dalších století.

7. Rozpad slovanské jednoty

Konec praslovanštiny lze klást na přelom 9. a 10. století, kdy proběhly poslední jazykové změny společné pro celé Slovanstvo. Dochází k *palatalizaci* (změkčení) před samohláskami *e* a *i*: *k* > *č*, *g* > *dž* > *ž*, *ch* > *š*, před samohláskami *ě* a *i* vzniklými z dvojhlásek *ai*, *oi*: *k* > *c*, *g* > *dz* (*z*), *ch* > *s* a především v příponách; *monoftongizace diftongů* (přeměna dvojhlásek na samohlásky); *protezi* (předsouvání hlásek) *j* a *v*, ke *změně praslovanského samohláskového systému*, došlo také ke vzniku *jerů*, což jsou polosamohlásky, jejichž výslovnost si představujeme jako velmi krátké *i*, *u*. Došlo také ke vzniku *nosových samohlásek* (*ę*, *o*). Koncem praslovanského období došlo také k *metatezi* (přesmyku) likvid. Posledním jevem, který se v prsl. projevil až po rozpadu prsl. jednoty, bylo *stahování* (kontrakce).

Slovanské jazyky dnes dělíme do tří skupin – západní, východní a jižní. V této práci se budu konkrétněji věnovat pouze skupině západní (a v ní češtině) a jihovýchodní (srbštině a bulharštině).

3. Jihoslovanské jazyky

Mezi jihoslovanské jazyky řadíme slovinštinu, chorvatštinu, srbštinu (západní podskupina), makedonštinu a bulharštinu (východní podskupina). Jihoslovanské základy má i nejstarší dochovaný slovanský jazyk – staroslověnština.

3.1. *Staroslověnština (církvní slovanština)*

Je to jazyk, kterému dali za vznik misionáři Cyril a Metoděj v 9. století, snažíce se rozšířit slovanskou liturgii mezi obyčejné obyvatelstvo Velké Moravy. Jazyk vznikl z tehdejšího bulharsko-makedonského nářečí z okolí Soluně. Církvní slovanština používá Cyrilem sestavené vlastní písmo – hlaholici, kterou mezi 9. a 10. stoletím vystřídala cyrilice (která dala základ dnešní azbuce). Jazyk se postupně rozšířil do všech pravoslavných zemí v jihovýchodní Evropě včetně Rumunska. V dnešní době se stále používá, ale pouze jako bohoslužebný jazyk církví byzantského ritu.

3.2. *Srbština a chorvatština*

Srbové a Chorvati používali velmi dlouho jako spisovný jazyk církvní slovanštinu. V 19. století se ustanovuje jednotný společný jazyk – srbochorvatština, která se od chorvatského a srbského nářečí liší v hláskosloví, lexikem a hlavně písmem – Chorvati píší latinkou a Srbové cyrilicí. Koncem 20. století, od pádu Jugoslávie, dochází ke snaze diferenciaci obou jazyků (někdy i násilné).

3.3. *Bulharština*

Stejně jako srbština a chorvatština, i bulharština dlouhou dobu používala staroslovánštinu jako spisovný jazyk. V té době byl značně ovlivňován také turečtinou a řečtinou. Od 18. století začalo docházet k vývoji novobulharského písemnictví, a tím i vývoji jazyka pod značným vlivem ruštiny.

4. **Západoslovanské jazyky**

Mezi západoslovanské jazyky řadíme češtinu, slovenštinu, horní a dolní lužickou srbštinu, polštinu, kašubštinu a již vymřelou polabštinu. V této kategorii se zaměřím pouze na jazyk český.

Mirek Čejka a Arnošt Lamprecht ve své práci *K otázce vzniku a diferenciaci slovanských jazyků* zmiňují, že za nejdůležitější výsledek jejich zkoumání považují zjištění, že k rozpadu praslovanské jednoty došlo v podstatě v době kolem 10. století. Tím by se vysvětlovala i obecně známá okolnost, že staroslověnština, již Konstantin a Metoděj užívali za svého působení na Velké Moravě, byla západním Slovanům zcela srozumitelná a byla

v našich zemích pokládána za domácí slovanský jazyk. Diferenciace prý nebyla větší, než je nyní mezi dialekty téhož slovanského jazyka.

Dle zkoumání na Západě došlo k vzniku dvou diferenčních center – polského a českého, kterému se budu věnovat podrobněji v další podkapitole.

4.1. *Čeština*

V češtině v průběhu historie došlo k následujícím inovacím:

1. tort, tolt, tert, telt > trat, tlat, trh, tlět (> třer)	přelom 8. a 9. století
2. dz > z (medza > meza)	přelom 9. a 10. století
3. denazalizace e > á, q > u	10. století
4. úzká výslovnost ě	10. století
5. g > y > h	přelom 12. a 13. století
6. i > ř	13. století
7. j>'e, b'e, m'e, v'e > j>e, be, me, ve	13. století
8. s'e, z'e > se, ze	13. století
9. c'ě, s'ě, z'ě > ce, se, ze; c'i, s'i, z'i > ci, si, zi	14. století
10. d'e, t'e, r'ie > de,te,ne	přelom 13. a 14. století

Rozvoj českého písemnictví můžeme rozdělit do několika období. *Staročeské* období je vymezeno mezi 13. – 15. stoletím. Zlatý věk české literatury a období tzv. *střední češtiny* vrcholí na přelomu 16. a 17. století. Jazyk této doby byl vzat J. Dobrovským za základ spisovné češtiny. Od konce 18. století (doba Národního obrození) mluvíme o *novočestíně*.

5. Český jazyk a jeho slovní zásoba

Naše slovní zásoba je v dnešní době složena ze slov domácích a přejatých. Slova domácí jsou ta slova, která můžeme rozdělit do několika vrstev podle toho, z jaké doby pocházejí. Nejstarší vrstvou jsou slova substrátová (tzv. praevropská), která Slované přejali od původních obyvatel, jejichž území osidlovali (beran, chmel, osika, železo). Převládající část české slovní zásoby tvoří vrstva společná dalším indoevropským jazykům, na kterou navazuje vrstva praslovanská. Poslední vrstvou jsou slova vyskytující se výhradně v češtině (většinou se jedná o slova charakteristická pro určité místo; jména osob, zvířat, rostlin, pokrmů, atd.).

Jak v rumunštině, tak i v češtině docházelo k jazykovému obohacování z různých kultur. Řada slov byla přejata z latiny a řečtiny, nicméně největší podíl v českém lexiku mají slova německého původu. Němčina zprostředkovávala češtině jak slova vlastní – mnoho slov z oblasti řemeslnické, případně slangové výrazy, tak češtině zprostředkovávala slova z jiných jazyků. Další skupinu přejatých slov tvoří převážně ta, která byla přejata v době Národního obrození od dalších slovanských národů (ruština, polština, slovenština či srbochorvatština). Nejmenší podíl potom mají slova přejatá z jiných jazyků.

III. Metodologie

V této práci vycházím z vlastního sesbíraného seznamu slov, který nashromáždila v průběhu studia a který doplnila o slova ze seznamu z rejstříku diplomové práce Davida Boháče (1998). Jak je napsáno už v úvodu práce, tento výčet slov není kompletní, ale jedná se pouze o vybraná slova slovanského původu – v tomto případě pouze substantiva, která se objevují v obou jazycích – slova byla vybírána na základě zvukové podobnosti a se zřetelem na jejich význam.

Z důvodu rozsáhlého korpusu výčet nezahrnuje slova z církevní slovanštiny, jelikož se většinou jedná o stejný význam a termíny nejsou čistě slovanského původu - mají většinou původ v latině nebo řečtině. Výčet také nezahrnuje názvy rostlin. Naopak je ponechán výčet zvířat, jelikož se jedná o termíny, které jsou v běžné řeči používány ze všech předešlých zmíněných skupin nejčastěji.

Ve své práci vycházím z toho, že je velmi málo pravděpodobné narazit na dokonalou významovou shodu, jelikož jsou jazyky neustále ovlivňovány ze všech stran, a že na změnách má podíl více činitelů. Jedná se pak o působení činitelů jazykových, psychologických nebo věcných, a proto budou slova na základě těchto faktorů rozdělena do tří hlavních kategorií na základě následujících kritérií:

1. mají-li stejný význam
 - mají-li stejný význam nebo význam velmi podobný, minoritní rozdíly, včetně zachování původního významu v obou jazycích (i v případě, že si každý jazyk vzal význam odlišný, který ale byl původní)
2. jsou-li rozdílného významu
 - došlo-li u jednoho z jazyků k přenesení nebo zúžení významu
3. termíny jednoznačně neodpovídají ani jedné kategorii.

Významové změny jazykové povahy

- a) hláskoslovné změny
- b) změny spjaté s vývojem gramatiky
- c) slovtvorné změny

Významové změny - psychologické povahy

Do této kategorie zahrnujeme některé důležité slovní změny, které přímo nevycházejí z jazykového systému a jsou způsobeny různými myšlenkovými pochody mluvčích.

Rozlišujeme čtyři podkategorie:

1. Analogie

V morfologii se jedná o vzájemné působení tvarů jednoho slova – vyrovnávání tvarů (*peču, pečou* místo *peku, pekou*) a čtyřčlenná analogie. Analogii můžeme najít i ve slootovorbě, např. při nadbytečném používání předpony *ne-* (*nehorázný*), kdy slovo již bez předpony obsahovalo zápor.

2. Lidová etymologie

Spočívá v mylné etymologicky významové interpretaci slova, kdy je slovo spojeno se slovem známým, “silnějším”, ve skutečnosti však nepřibuzným kořenem (*heřmánek – hřbitov*).

3. Kontaminace

Kontaminace spočívá ve zkřížení dvou významově blízkých slov, přičemž vzniká slovo nové. Formální blízkost nebývá podmínkou, ale proces usnadňuje.

4. Tabu

Vychází z primitivních představ o sepětí slova s podstatou věci samé.

Vývoj lidského myšlení je třeba považovat za zásadní psychický vliv lexikálních změn, díky němu totiž dochází ke vzniku nových slov (zvláště termínů) a množství významových změn intelektuálních. Obohacuje tak jazyk o potřebné výrazy abstraktnější a speciálnější, diferencovanější.

Významové změny – věcný činitel

Vývoj myšlení je mimojiné založen na poznávání nových faktů a vztahů mezi nimi. Běžně dochází k zániku starých věcí a vzniku nových, a pro ty je třeba nových termínů. V tomto případě může docházet k zániku starých reálií, ale slovo se dochová s přeneseným významem (*kluk* ‘šíp’ → ‘hoch’). Dalším příkladem je postupné poznání nových skutečností, kdy pro dvě, dnes známé rozdílné věci, lidé dříve používali týž výraz (*mozek = morek*), protože si mysleli, že mezi nimi není rozdíl.

1. Slova stejného či velmi podobného významu

babă s.f. = bába s.f. (nesp. baba s.f.)

V obou jazycích pochází se strsl. **baba*. V rumunštině i v češtině má několik významů. Ve většině případů se slovo používá ve významu 'stará žena', v pejorativu může znamenat 'zlomyslnou ženu' a v české zkrácené formě *baba* může znamenat 'zbabělého ustrašeného člověka' či se může jednat také o 'dětské žvatlavé slovo', jemuž význam přisuzují dospělí (*máma, táta, babička, atd.*).

balalaică s.f. = balalajka s.f.

Výpůjčka z ruštiny. V obou jazycích se jedná o 'ruský lidový strunný hudební nástroj s trojúhelníkovou ozvučnou skříní, dlouhým krkem a černými strunami'.

baltă s.f. = blata s.f. (bláto s.m.)

Obě slova mají kořeny ve strsl. slově *blato*. Rumunské *baltă* se nejvíce podobá českému ekvivalentu pro 'močál či blata'. V češtině má slovo *blata* význam 'bažinaté, močálovité krajiny', *blátem* potom chápeme 'hlínu a prach rozmočené vodou'.

băjenie, bejenie s.f. = běžení s.n.

Ze strsl. *běžanije*. V rumunštině má význam 'dočasného útěku obyvatelstva v důsledku invazí či jeho pronásledování', používá se pouze v Moldavsku nebo ho použili autoři, kteří byli sami na útěku. *Băjenărie* – čas strávený na útěku, v exilu. V češtině existuje pouze nespisovná forma *běžení* ve významu 'běhu, zběhnutí'. Významově nejpodobnější je pak slovo *zběh*.

Podobný význam (v češtině nespisovná forma), stejný základ.

bârlog s.m. = brloh s.m.

Ze strsl. *brûlogû*. Toto slovo bývá často spojováno s významem 'špinit se, hrabat se', pravděpodobně onomatopoického původu. V češtině ve významu 'chráněného podzemního místa, kde se skrývá zvěř'. V obou jazycích je nejvíce spojováno s medvědíím doupětem. V ostatních jazycích má podobný význam (rusky *medvědí doupě*, polsky *postel ze slámy*, srbsky *sviňský pelech*).

bici s.m. = bič s.m.

Ze strsl. *biči*. V obou jazycích se jedná o 'nástroj k pobízení zvířat bitím'.

boală *s.f.* = **bol** *s.m.*, **bolest** *s.f.*

Ze strsl. *bolî, bolëti* – nemá přesvědčivý výklad. Nabízí se také myšlenka vyjít z prsl. **bol'bjb* 'větší, silnější', z původního významu sílit – jednalo by se tak o tabuovanou náhražku k oklamání zlých sil. Samotná slova *boală* a *bolest* potom znamenají 'nepříjemný tělesný pocit způsobený nemocí, zraněním, atp.'; 'pocit duševního utrpení' – v češtině poetičtější *bol*; 'těžká situace'.

bob *s.n., s.m.* = **bob** *s.m.*

Ze strsl. *bobû*. V rumunštině i v češtině má slovo téměř stejný význam – v češtině se jedná o 'bylinu s bílými květy a tmavými lusky či semeno plodu rostlin'. V rumunštině se jedná o tutéž 'rostlinu a semínka obilnin či zeleniny, jejichž plody produkují lusky'. V případě bobu ve smyslu semena je v rumunštině toto slovo středního rodu; mužského rodu jsou potom závodní říditelné saně (původ ve fr., ang.), v češtině se nemění.

boier *s.m.* = **bojar** *s.m.*

V obou jazycích s 'významem příslušníka vysoké šlechty', z ruského *bojârin*, nejistého původu, možná turkotatarského.

bolovan *s.m.* = **balvan** *s.m.*

Nejspíše ze strsl. **b̃alvanb̃* – sporné. Soudí se, že se jedná o přejímku z Východu z turkotatarského *balbal* (náhrobní kámen). Do rumunštiny se slovo dostalo z bulharského *balvan* a stejně jako v češtině se jedná o 'velký kus nějaké hmoty, nejčastěji horninové masy, uvolněné z místa svého původu; velký kus kamene obroušený vodou'.

brazdă *s.f.* = **brázda** *s.f.*

Ze strsl. *brazda*. V rumunštině mluvíme o 'zoranému pruhu půdy', může se objevit také ve významu 'záhonu', stejně jako v češtině se jedná i o 'rýhu, nejčastěji vyoranou pluhem'.

cadă *s.f.* = **kád'** *s.f.*

Z prsl. **kadb*, které se obvykle považuje za výpůjčku z řeckého *kâdos* (vědro, džbán, nádoba). V obou jazycích se potom jedná o 'velkou širokou, původně dřevěnou, nádobu zpravidla na kapaliny; vana'.

cârciumă *s.f.* = **krčma** *s.f.*

Ze strsl. *krucima*, které bylo patrně odvozeno od **kbrčiti* 'klučit les', a to od **kbrčb* 'pařez', tudíž původní význam slova *krucima* by byl 'stavba na vyklučném místě'. V rumunštině se pod pojmem *cârciumă* rozumí podnik, ve kterém se konzumují alkoholické nápoje. V češtině

hosпода podřadné úrovně, často námořnická krčma. **Téměř stejný význam, stejný základ.**

cârjă *s.f.* = **kříž** *s.m.*

Předpokládá se, že byl termín přejat do západních jihoslovanských dialektů (slovinština, chorvatština) z nějakého severoitalského pokračování slova *cruce*. Odtud se postupně misiemi dostalo k severním Slovanům. Původně znamenalo 'zakřivené břevno, sloužící k ukřižování jako způsobu popravu'. Původní význam se dochoval, jelikož se v obou případech používá slov k popsání 'svislého kůlu s příčným břevnem'; v češtině také jako 'jeho zpodobení jako symbol křesťanství' (rumunské *cruce*).

ceai *s.m.* x **čaj** *s.m.*

V obou jazycích z ruského *čaj*, kam se dostalo pravděpodobně přes turkotatarské jazyky, perštinu a mongloštinu – ze severočínského *chā* ve významu 'exotického keře - čajovníku, pěstovaného pro své lístky, které se následně suší a ze kterých se připravují nápoje'; může se jednat také o 'část dne, nejčastěji ráno či odpoledne, ve kterém se čaj pije'.

ceainic *s.n.* x **čajník** *s.m.* viz **ceai, čaj** ↑

ceașcă *s.f.* x **číška** *s.f.*

V rumunštině pochází z ruského *ceaška* a jedná se o 'porcelánovou kulatou nádobu na nápoje; také množství kapaliny, která se vejde do jedné číše; může být i skleněná'. V češtině, podobně jako ruské *ceaška* pochází ze strsl. *čaša*, které bývá vysvětlováno jako přejetí z íránského nedochovaného slova. Často spojováno také s domácím slovesem *česat*, ve smyslu 'něčeho vyřezaného'. V češtině hovoříme spíše o 'skleněné nádobě na nápoje'. **Význam velmi podobný, základ stejný.**

ceașnic *s.m.* x **číšník** *s.m.* viz **ceașcă, číška** ↓↑

V obou jazycích hovoříme o 'osobě, která roznáší jídlo a nápoje'.

ceas *s.n.* = **čas** *s.m.*

Ze strsl. *časb*. 'Posloupnost všechno bytí, souvislá řada okamžiků'. V rumunštině stojí také za slovy 'hodiny či hodinky – přístroje k měření času; bohoslužba'.

ceată *s.f.* = **četa** *s.f.*

Do češtiny přejata ze srbochorvatského *četa* ve významu 'oddílu, vojenské jednotky', pravděpodobně z souvisí se slovem *číst, počet* původně tedy 'skupina o určitém počtu'. Tento význam se zachoval v češtině. V rumunštině pod tímto pojmem chápeme neorganizovanou

skupinu lidí, kteří byli svoláni za určitým stejným cílem. **Stejný základ, velmi podobný význam.**

cetnic *s.m.* = **četník** *s.m.* viz **ceatǎ, četa** ↑

‘příslušník oddílu vnitřní bezpečnosti v některých zemích’

cislǎ *s.f.* = **číslo** *s.n.*

Ze strsl. **číslo* pravděpodobně odvozeno od základu *-čit*. Středověký název pro ‘shromáždění, vesnickou radu’, ale také knižní název pro ‘číslo, počet; účet’. V češtině potom ‘přesné označení určitého počtu, množství, pořadí’.

clešte *s.f.* = **kleště** *s.f.*

Ze strsl. *klěštę*. V obou jazycích se termínu používá pro ‘nástroj na bázi složené páky sloužící k uchopování, sevření, přidržení či dělení materiálu’.

clin *s.m./n.* = **klín** *s.m.*

Ze strsl. *klinb*, které bylo patrně odvozeno od slova *kblati* ve významu ‘zašpičatělého plochého kusu dřeva, kovu aj. sloužící k rozšípnutí; předmět připomínající klín’. Dodnes se používá v obou jazycích ve stejném významu.

clocot *s.n.* = **klokot** *s.m.*

Ze strsl. *klokotati* ‘prudce vařit’, onomatopoického původu. Dodnes si zachoval v obou jazycích původní význam ‘zurčivého zvuku tekoucí vody, nalévané tekutiny či zvuku, který voda vydává, když se vaří’.

coasǎ *s.f.* = **kosa** *s.f.*

Prsl. *kosa* se obvykle spojuje s latinských *castrāre* ‘klestit’. V dnešní době se termínu používá ve smyslu ‘ručního nástroje na sečení trávy nebo obilí, skládající se z mírně ohnuté čepele upevněné na dlouhém držadle’; v rumunštině také ve významu ‘období, kdy se kosí’ či ‘kosení’. V češtině se používá také pro ‘pojmenování nože na koželužské zpracování kůže; přirozeného úzkého pruhu pevniny oddělujícího mořský záliv’ či nespisovně ve smyslu ‘zima’.

cobilǎ *s.f.* = **kobyła** *s.f.*

Ze strsl. *kobyła*. *Cobilǎ* se používá k ‘podpoře převozu pluhu’ nebo také jako knižní výraz pro ‘dospělou samici koně’. V češtině slovo *kobyła* znamená ‘dospělá samice koně; silná žena hranatých tvarů; ochranná konstrukce proti ledu; část hudebního nástroje v podobě dřevěné

destičky, přes kterou jsou vedeny struny’.

cojoc *s.n.* ≈ **kožich** *s.m.*

Z prsl. **kožuchb*, které je příponou odvozeno od **koža*. Je zajímavé, že v rumunštině se na rozdíl od slova *coajă* ↓ dochoval stejný význam jako v češtině. V rumunštině se pak termínu *cojoc* používá ve významu ‘kabátu z ovčí kůže, vnitřek bývá z ovčí vlny; silná bavlněná deka’. Zatímco v češtině se jedná o ‘plášť z kožešiny nebo kožešinou podšitý či hustou srst savců’.

colibă *s.f.* = **koliba** *s.f.*

Slovo karpatské pastýřské kultury, nejspíše přejato z řeckého *kalýbē* ‘chýše, chatrč’. V obou jazycích se potom jedná o ‘dřevěnou boudu sloužící jako obydlí pro pastevce v horách nebo k výrobě mléčných produktů, dost často velmi chudého vzezření’, v rumunštině spíše ‘provizorní příbytek’. V češtině přenesený význam ‘pohostinské zařízení postavené ve stylu koliby’.

colindă *s.f.* = **koleda** *s.f.*

Ze strsl. *kolęda*, praslovanské **kolęda* přejato z latinského *calendae* (pl.) ‘první den v měsíci’. U pohanských Slovanů spojováno s oslavami zimního slunovratu, v křesťanství došlo k přenesení termínu na ‘Vánoce a následující svátky’. V obou jazycích se jedná o ‘vánoční píseň, zpívání těchto písní od domu k domu, pohoštění nebo dar za jejich zpívání’.

copită *s.f.* = **kopyto** *s.n.*

Z prsl. **kopyto*, které pochází, buď od *kopat* nebo z ie. názvu pro kopyto, tedy **kop-*. V obou jazycích se dochoval stejný význam ‘rohovitý obal chránící konce prstů kopytníků’.

corabie *s.f.* = **koráb** *s.m.*

Ze strsl. *korablb*. Význam a původ je málo jasný, spekuluje se, zda-li souvisí s praslovanským **korb* ‘koš’ či jestli pochází z řeckého *kárabos*. Jak v češtině, tak v rumunštině potom hovoříme o ‘velké námořní lodi, která sloužila k transportu nebo jako vojenské plavidlo’.

coș *s.n.* = **koš** *s.m.*

Z prsl. **košb*, uvádí se spojitost se slovem *česat* – ie. **kes-* ‘pletená nádoba k česání plodů’. V češtině i v rumunštině má význam ‘nádoby k přenášení předmětů, původně proutěné’. Může se jednat také o ‘nádobu, do které se vyhazují odpadky’.

coșcodan s.m. = kočkodan s.m.

Do češtiny a polštiny bylo přejato z rumunštiny. V rumunštině pochází z ukrajinského *kočkodan* pravděpodobně podobnost s *kočkou*. Jedná se o 'opici s dlouhým ocasem; sviště'.

coteț s.n. = kotec s.m.

Prsl. **kotьcb* je zdobnělina od **kotь* 'bouda pro trhovce', staročeské *kotec* 'bouda, kupecký stánek'. V obou jazycích potom hovoříme o 'ohrazeném pozemku určenému pro chov či o menším chlívků'; v rumunštině potom i jako 'past na ryby, ve formě klece, která se nořila do vody a ryby z ní už nemohli vyplavat'.

crai s.m. ≈ král s.m.

Prsl. **korľb* přejato na přelomu 8. a 9. století ze jména franckého vladaře Karla Velikého, do rumunštiny se dostalo ze strsl. *kraľb*, kterého se používalo nejčastěji v básních, jednalo se o 'pohádkového krále; sukničkáře'. Po roce 1300 došlo k palatelizaci *li < -i-*. V arumunštině se dochovalo v nezměněné podobě *kral*. V češtině pojmem *král* rozumíme 'vládce monarchie', rumunské *rege*. **Zúžení významu v rumunštině – „pohádkový” král.**

curvă s.f. = kurva s.f.

Prsl. **kury* nepochybně souvisí s **kurь* (onomatopoického původu). Došlo k přenesení významu. Do rumunštiny se dostalo pravděpodobně ze srbochorvatštiny nebo ruštiny. Jedná se o vulgarismus s významem 'prostitutka, žena nevalné pověsti'.

cvas s.n. = kvas s.m.

Do rumunštiny se dostal z ruského *kvas*, což je termín, který se používá pro 'nakyslý alkoholický nápoj domácího přípravování kvašením'. V češtině má potom ještě význam 'směsi z žitné mouky, vody a zákvasku, v které probíhá kvašení potřebné k výrobě chleba'. Pravděpodobně souvisí s gotickým *hwapo* 'pěna'.

daltă s.f. = dláto s.n.

Z prsl. **dolbati*. Dochovalo se pouze v češtině, slovenštině, makedonštině a bulharštině, odkud pravděpodobně přišlo do rumunštiny. Jedná se o 'ocelový pracovní nástroj s ostřím ve tvaru klínu v dřevěné rukojeti sloužící k dlabání'.

dar s.n. = dar s.m.

Z prsl. **darьb*, které je odvozeno od slovesa **dati*. V obou jazycích ve významu 'věc daná jinému bez náhrady, zpravidla jako projev pozornosti, přátelství, úcty'.

dobitoc *s.m.* = **dobytek** *s.m.*

Z prsl. **dobytkb*, které je odvozeno od **dobyti* 'získat, nabýt'. Původní význam byl zřejmě 'majetek', což svědčí o tom, že dobytek tvořil hlavní součást jmění. Do rumunštiny se dostalo nejspíš přes bulharštinu nebo ukrajinštinu. V obou jazycích je slovo známo pod významem 'hospodářská zvířata, zejména skot, vepř, kozy a ovce'.

dolie *s.f.* = **údolí** *s.n.*

V rumunštině ze strsl. *dolb*. Do ruštiny, polštiny, slovenštiny a češtiny se dostalo s předponou *u-* (původní *o-*). Jedná se o 'úzkou protáhlou prohloubeninu v zemském povrchu, zpravidla vyplněnou vodním tokem'. Slovo si v obou jazycích zachovalo stejný význam.

drojdie *s.f.* = **droždí** *s.n.*

Ze strsl. *droždiję*. V češtině ve významu 'potravinářská surovina z lisovaných kvasinek přidávaná do těsta, aby nakynulo', který se shoduje i s rumunským. Nicméně v rumunštině může *drojdie* znamenat i 'hmota z kapaliny, která se usadí na dně sklenice' či v přeneseném významu 'degradované, zkorumpované elementy společnosti; odpad'.

dumbravă *s.f.* = **doubrava** *s.f.*

Ze strsl. *donbrava*. Pravděpodobně souvisí s **dqb* 'dub', je však hodně odpůrců tohoto spojení, kteří vycházejí z toho, že původní význam byl 'háj, lesík' a až později se tento termín omezil pouze na *dub*. V obou jazycích se jedná o 'listnatý, mladý, zvláště dubový les'.

gălușcă *s.f.* = **halušky** *s.f.*

V obou jazycích pochází z ruského *galuška*. Jedná se o 'pokrm v podobě malých noků z bramborového těsta'.

glas *s.n.* = **hlas** *s.m.*

Ze strsl. *glasb*. V obou jazycích ve významu 'zvuk vytvářený kmitáním hlasivek'.

gospodină *s.f.* = **hospodyně** *s.f.*

Ze strsl. **gospodb*. Všude ve významu 'pán'. V obou jazycích ve významu 'žena, která se stará o domácnost, dříve o hospodářství, žena majitele hospodářství'.

grădiște *s.f.* = **hradiště** *s.n.*

Obě varianty slova vzešly z původního strsl. *gradb* s významem 'opevněné sídliště'. V češtině známe ve významu 'opevněné sídliště v období mladší doby kamenné až raného středověku'.

V rumunštině může znamenat také 'kopcovitou formu reliévu či vrch, který vznikl na břehu řeky po erozi'.

grământă *s.f.* = **hromada** *s.f.*

Ze strsl. *gramada*. V obou jazycích stejného významu 'větší počet něčeho na sobě navršeného, velké množství, skupina lidí'.

graniță *s.f.* = **hranice**

Do rumunštiny se dostalo přes bulharské nebo srbské *granica*. Oba termíny pochází z prsl. **granь*, **grana*, původně asi 'větev, výrůstek', se vykládá z ie. **ghrō-n-* od **ghrē-* 'vyrážet (o rostlině), vyčnívat'. V obou jazycích potom ve významu 'čáry oddělující od sebe území, země; rozhraní mezi dvěma věcmi, jevy; krajní body'.

grănicer *s.m.* = **hraničář** *s.m.* viz **graniță**, **hranice** ↑

'strážce hranic'

groază *s.f.* = **hrůza** *s.f.*

Ze strsl. *groza*. Srovnáváno s řeckým *gorgós* 'hrozný, strašný'. Snad pochází z ie. **garǵ* onomatopoického původu, mělo znázorňovat 'zvuk bouře'. Oba dva jazyky sdílí stejný význam 'velký strach, hrozná, strašná věc nebo událost'.

gunoi *s.n.* = **hnůj** *s.m.*

Ze strsl. *gnoi*, které je odvozeno od *gniti* 'hnít'. V češtině ve významu 'dobytčí výkaly se stelivem, užívané jako přirozené hnojivo; na statcích a zahradách, staré ovoce a zelenina, přírodní odpad'. V rumunštině se slovo rozšířilo na 'odpad obecně'. **Rozšíření významu v rumunštině.**

gunoiște *s.f.* = **hnojiště** *s.n.* viz **gunoi**, **hnůj** ↑

hoardă *s.f.* = **horda** *s.f.*

Do rumunštiny se termín dostal nejspíše z polského *horda* (nebo ruského *orda*). Do češtiny se dostalo nejspíše také přes polské *horda*, které pochází z turkotatarského (nejspíše kumánského) *orda* 'vojenský tábor', které se hojně rozšířilo do evropských jazyků s nájedzy středověkých kočovníků. V rumunštině i v češtině hovoříme o 'organizovaném seskupení primitivních nomádských mongolských národů či o skupině lidí, která pustoší své okolí'.

huligan *s.m.* = **chuligán** *s.m.*

V obou jazycích se jedná o termíny pocházející z ruštiny (*huligan*, *chuligán*), do které přišla

z anglického *hooligan*, podle jména jisté londýnské problémové rodiny irského původu, jedná se tedy o termíny novější. V rumunštině tento termín popisuje 'osobu, která se dopouští výtržnictví v češtině potom o mladíka okázale nedbalého zevnějšku, žijícího často asociálním způsobem, dopouštějícího se výtržnictví'. **Pochází původně z angličtiny, ale do jazyků se dostalo z ruštiny.**

iarmaroc *s.n.* = **jarmark** *s.m.*

V rumunštině pochází z ukrajinského *jarmarok* a jedná se o trhy konající se v určité době. Původní slovo však ze staroslovanštiny nepochází. Pochází totiž z německého *jahr* 'rok' a *markt* 'trh', tedy doslova 'výroční trh'. **Do češtiny se dostalo z němčiny, do rumunštiny z ruštiny.**

iaz *s.n.* = **jez** *s.m.*

V obou jazycích pochází ze strsl. *jazb*. Jedná se o 'uměle vytvořené jezero napříč tokem sloužící ke zvýšení hladiny či odklonění toku, může sloužit i k pěstování ryb'. V rumunštině hovoříme také o 'přírodně vytvořeném jezeře, které se vytvořilo v prohlubni či zákoutí toku'.

icră *s.f.* = **jikra** *s.f.*

Termíny v obou jazycích pocházejí z prsl. **jbkra*. A v obou jazycích hovoříme o 'vajíčkách kladených rybami při tření'.

iezer *s.n.* = **jezero** *s.n.*

Oba termíny pocházejí ze strsl. *jezero*. Původně se pravděpodobně jednalo o 'umělou vodní plochu s vodní hrází'. V rumunštině známe termín *iezer* ve významu 'hluboké přírodní nádrže, nejčastěji horského jezera'. V češtině se termínu používá k popisu 'přírodní vodní nádrže, která přijímá srážkovou vodu, případně vodu podzemní, není součástí oceánu'.

jale *s.f.* = **žal** *s.m.*

V obou jazycích pochází z prsl. **žalb*. V rumunštině hovoříme o 'ponurosti, hluboké bolesti, velkém smutku'. V češtině ve významu 'hluboké sklíčenosti myslí'.

jertfă *s.f.* = **žertva** *s.f.*

Pochází ze strsl. *žbrtva*, které je odvozeno od prsl. **žerti* 'slavit, obětovat bohům'. V češtině (knižně) i v rumunštině se termínu *žertva* používá k popsání 'oběti (bohům)'.

jgheab *s.m.* = **žlab** *s.m.*

Z prsl. **želb*, které se vyvinulo z ie. odvozeniny **gelbho-*, odvozeného od **gelebh-* 'dlatat,

řezat'. V obou jazycích se potom jedná o 'konstrukci pro přivádění nebo odvádění kapalin nebo pro dopravu sypkých hmot; zařízení pro krmení a napájení dobytka; hluboké úzké údolí'.

jupan *s.m.* = **župan** *s.m.*

Pochází z prsl. *župa, původ však není jistý. Uvažuje se o původu z východu, nejspíše stírán., srovnání s avarským *zoapán* či turkotatarském *čupan* 'pomocník starosty', spojení také s termínem *pán*. V rumunštině hovoříme o 'velice uznávaném středověkém titulu, v rumunských zemích, získávali ho ti nejdůležitější bojeři', v češtině potom o 'správci župy'. Zajímavé je, že v rumunštině se tento titul do jazyka dostal přes Slované, ale název pro župu *județ* je už latinského *judicium*.

laviță *s.f.* = **lavice** *s.f.*

V rumunštině pochází z bulh. *lavica*, které stejně jako české *lavice*, pochází z prsl. **lavica*, **lavьka* zdrobněliny od **lava*. V obou jazycích se jedná se o 'dlouhou dřevěnou desku na nohách, umístěnou ve vesnických domech u zdi; nábytek určený k sezení několika osob'.

leac *s.n.* = **lék** *s.m.*

Z prsl. **lěkb*. V obou jazycích se stejným významem 'prostředku využívaného pro léčbu nemocí'.

lene *s.f.* = **lenost** *s.f.*

Ze strsl. *lěnb*, které bylo odvozeno z prsl. **lěnb*, které se spojuje s lat. *lēnis* 'pomalý, mírný'. V obou případech se jedná o 'fakt, kdy se člověku nechce nic dělat, inklinace k nicnedělání těch, které nebaví pracovat'.

letopiseț *s.n.* = **letopis** *s.m.*

Spojení dvou slov *léto* – *rok*, *roční období* a *pis* – *od psáti*. V obou jazycích se jedná o 'starý spis s historickým charakterem, ve kterém jsou chronologicky prezentovány určité události bez ohledu na jejich vnitřní a logické souvislosti; kronika'.

lopată *s.f.* = **lopata** *s.f.*

Ze strsl. *lopata*. Původ není jasný. Pravděpodobně odvozenina od nedoloženého **lopь*, jež odpovídá lit. *lāpas* 'list', tedy 'nástroj podobný listu'. Významově se oba jazyky shodují na 'ručním pracovním nástroji tvořeným plochou velkou lžící a rukojetí, určenému k nabírání sypkých hmot, v dnešní době i k odhrabávání sněhu'.

mălină *s.f.* = **malina** *s.f.*

Do rumunštiny se termín dostal z ukrajinského *malyna*. Jedná se o nářeční termín, který se používá na území Moldavska. Do českého *malina* se vyvinul z prsl. **malina*, které vzniklo z ie. **mel-* ‘tmavý, černý’ tedy ‘plod tmavé barvy’. V obou jazycích se jedná o ‘kyselý bobulovitý typ ovoce, plod malinovníku’.

mied *s.n.* = **med** *s.f.*

V obou jazycích pochází z prsl. o *medь*, které pochází z ie. **medhu-* ‘med, medovina’ a jedná se o ‘alkoholický nápoj z kvašeného medu’. V rumunštině ve významu ‘medovina’, v češtině ‘med’.

mladă *s.f.* = **mlází** *s.n.*

České *mlází* pochází od slova *mladý*, které se vyvinulo z prsl. **moldь* které pochází z ie. **meld-* ‘měkký, něžný, slabý’ od **mel-* ‘tát, drobit, mlít’. Postupně došlo k významovému posunu k ‘mladý, slabý’. Do rumunštiny se dostalo z bulh. *mlada*. Rumunské *mladă* je v plurálu *mlazi* – do češtiny přeloženo jako ‘doubrava; mladý lesní porost’, které odpovídá i českému *mlází*.

molie *s.f.* = **mol** *s.m.*

Z prsl. **mol’ь*, které pravděpodobně vzniklo z ie. **mel-* ‘mlít, drobit; ten kdo rozrušuje, drolí věci’. Jedná se o ‘drobného škodlivého nočního motýlka’.

morcov *s.m.* = **mrkev** *s.f.*

V rumunštině z bulh. *morkov*, které se společně s českým *mrkev* vyvinulo ze strsl. **mьrky*, které pochází nejspíš z ie. **mrk-/*brk-* ‘(jedlý) kořen’. V dnešní době známe termíny ve významu ‘byliny s jemně dělenými listy pěstované pro kořen’.

movilă *s.f.* = **mohyla** *s.f.*

Z prsl. **mogyla*. Nejspíš souvislost s albánským *magulë* ‘pahorek’. V rumunštině znamená ‘přírodní vyvýšení terénu, menší a zakulacenější než u kopce, většinou se nachází na rovinách; menší vyvýšenina z hlíny nebo kamení, k památce zemřelého’, v češtině potom ‘násyp kamenů nebo hlíny nad předhistorickým hrobem; větší památník, pomník’.

nădejde *s.f.* = **naděje** *s.f.*

V rumunštině se strsl. *nadežda*. V češtině odvozeno od staročeského *dieti*, které se vyvinulo z praslovanského **děti, dějati*, které pochází z ie. **dhē-* ‘klást, stavět’. V obou jazycích potom hovoříme o ‘očekávání, že se stane něco příznivého, důvěra v něco příznivého, důvěra,

že se stane to, co si přejeme’.

nāvod *s.n.* = **nevod** *s.m.*

Ze strsl. *nevodъ*, soudí se, že předpona *ne-* by mohla být tabuovanou negací k oklamání ryb nebo vodních duchů. V obou jazycích se termínu používá ve smyslu ‘tažná rybářská síť’.

norod *s.n.* = **národ** *s.m.*

Ze strsl. *narodъ*, původně ‘vše, co se narodilo’ (ještě ve staročestíně), postupně zúžení významu. V rumunštině i češtině hovoříme o ‘novodobém, historicky vzniklém společenství lidí, kteří jsou spjati společnou řečí, územím, hospodářstvím, psychickým založením a kulturou’.

ogradă *s.f.* = **ohrada** *s.f.* viz **grădiște**, **hradiště** ↑

V obou jazycích hovoříme o ‘plotu nebo zdi ohrazující nějaké místo’.

osie *s.f.* ≈ **osa** *s.f.*

Z prsl. **osъ*, východiskem nejspíše ie. **aǵs-* možná od **aǵ-* ‘hnát’. V obou jazycích ve významu ‘nepohyblivá strojní část, okolo níž se otáčí kola, ap.’, v češtině potom také ve významu ‘myšlené čáry, kolem které se otáčí určitý útvar či podle které je rozložen; myšlená přímka, vzhledem ke které se určují poloha, geometrické nebo fyzikální vztahy bodů a těles’.

ostrov *s.n.* = **ostrov** *s.m.*

Pochází z prsl. **ostrovъ*, které je tvořeno z **o(b)-* a odvozeniny, od ie. **sreu-* ‘téci’, původně tedy ‘co je obtékáno’, původně šlo pravděpodobně o ostrovy říční, čemuž také napovídá jeden z rumunských významů ‘říční ostrov utvořený akumulacním procesem’, hlavní význam je ‘část souše obklopená vodou; útvar nebo skupina něčeho uprostřed odlišného okolí’.

otavă *s.f.* = **otava** *s.f.*

Do rumunštiny se dostalo z bulh a srb. *otava*, které pochází z prsl. **otava*. Pravděpodobně lze vyjít ze slovesa **otaviti* ‘zotavit se’, možná je ovšem i rekonstrukce slovesa **ot-aviti* ve významu ‘tráva, co se znovu objevuje’. Původní význam se v obou jazycích zachoval ‘tráva narostlá po prvním kosení’.

oțel *s.n.* = **ocel** *s.mf.*

Ze slovanského **ocelъ*, převzato z nějakého starého severoitalského nářečí, východiskem je vulgarnělatinské **aciāle*, **aciārium* od latinského *aciēs* ‘ostří, hrot’ od *acēr* ‘ostrý, břitký’.

V obou jazycích stejného významu 'slitina železa, uhlíku a dalších kovů'.

očet *s.n.* = **ocet** *s.m.*

Slov. **ocьbь* je přejímka z nějaké románské předlohy, která se vyvinula z latinského *acētum*, jež souvisí s *acidus* 'kyselý' a zřejmě i s *acēr* 'ostrý, břitký'. V obou jazycích hovoříme o 'kapalině kyselé chuti užívané jako ochucovadlo a konzervační prostředek'.

ovăz *s.m., s.n.* = **oves** *s.m.*

Z prsl. **ovьsbь*. V rumunštině se v rodě mužském jedná o 'celou obilninu ovsa; obilnina s řídkou latou', v rodě středním hovoříme pouze o 'semenech ovsa'. V češtině je možné použít obou významů pro totéž slovo, máme pouze rod mužský.

pecete *s.f.* = **pečet'** *s.f.*

Ze prsl. **pečatь*, které je pravděpodobně odvozeno od **pekti* 'péct', původně se totiž pečtilo rozžhaveným kovem. V obou jazycích se v podstat jedná o 'razítko, prsten, do kterého je vyřezán monogram nebo znak, který se později otiskne do horkého vosku, což dokumentu dává autenticitu'.

pilă *s.f.* = **pila** *s.f.*

Z prsl. **pila*, což je nejspíš stará výpůjčka ze starohornoněmeckého *fīla* (německy *Feile* 'pilník'). V obou jazycích se jedná o 'nástroj opatřený zuby k řezání'.

pisar *s.m.* = **písař** *s.m.*

Pochází z prsl. **pьsati*, což původně znamenalo 'malovat, črtat', jelikož Praslované písmo neznali. V obou jazycích potom ve významu 'středověký sekretář, člověk, který sepisoval a zapisoval; člověk zabývající se psaním, opisováním'.

plată *s.f.* = **plat** *s.m.*

Z prsl. **platiti*, které je pravděpodobně odvozeno od praslovanského **platь* 'kus látky'- staří Slované používali látky jako platidlo. V obou jazycích hovoříme o 'smluvené odměně za práci, vyplácené zaměstnavatelem'.

plaz *s.n.* = **plaz** *s.m.*

V rum. pochází ze srb., bulh. *plaz*. V obou jazycích z prsl. **polziti* (*se*), **pelz(a)ti*, **pьlzti*, která jsou asi odvozeniny od ie. **pel-ǵ(h)* od **pel-* 'pohybovat se (sem a tam), téci, plavat aj. Významově nejbliže je ř. *pélō* 'pohybují se', *pelázomai* 'přibližují se'. V rumunštině 'podpurný kus, který měl zajišťovat stabilitu pluhu, který prokluzuje zeminou'. V češtině

v hlavním významu 'obratlovec s pokožkou pokrytou tuhými šupinami nebo štíty, kladoucí zprav. vejce', ale také jako 'součást pluhu'.

pleş s.f. = pleš s.f.

Z prsl. **plěšb* je odvozeno příp. -*jo* od **plěchb* (oslabený stupeň je ve stč. oplchat 'olysat'), to je pokračováním ie. **ploiks-*, východiskem je ie. **plē* 'holý'. V obou jazycích ve významu 'holé místo na hlavě, odkud vypadaly vlasy', v rumunštině pouze ve formě adjektiva, ve formě substantiva ve významu 'část hory bez vegetace, pustina, planina'.

plocon s.n. = poklona s.f.

V rumunštině pochází ze strsl. *poklonb*, které pochází společně s českým *poklona* z prsl. **kloniti*, které se vyvozuje z ie. **kl-on-* od ie. **kēl-/kel-* 'sklánět, opírat'. V době osmanské nadvlády v rumunštině s významem 'uznání této nadvlády; dárek, „úplatek“ k zalíbení se'. V češtině ve významu 'sklonění hlavy jako pozdrav, projev úcty'.

plod s.m., s.n. ≈ plod s.m.

Z prsl. **plodb*, nemá spolehlivé ie. příbuzenstvo, snad odvozením od ie. **pel-* 'lít, plnit' tedy 'to,

co se zráním plní, nalévá'. V rumunštině ve středním rodě lidové, familiérní s významem 'malé dítě'. V rodě mužském ve smyslu 'plodu – embrya'. V češtině má poněkud širší význam 'část rostliny obsahující semena; soubor plodů, který má vzhled plodu jednoho; nový organismus vyvíjející se v děloze matky; výsledek'.

plug s.n. = pluh s.m.

Z prsl. **plugb*, možná souvislost se slovy *plouhat*, *ploužit*. V obou jazycích se jedná o 'nářadí k obdělávání půdy'.

poliță s.f. = police s.f.

Prsl. **polica* je odvozeno od **polb* 'deska', odvozeno od ie. *(s)p(h)el- 'štěpit, odtrhávat' původně tedy 'odštěpený kus dřeva'. V obou jazycích potom hovoříme o 'jednoduchém kusu nábytku

s vodorovnými otevřenými přihrádkami, nejčastěji připevněnému ke zdi'.

post s.n. = půst s.m.

Jedná se o všeslovanský termín, který pochází ze starohornoněmeckého **fasta* (dnes Fasten) od *fastēn* 'postit se', jež souvisí s *fasto* 'pevný, jistý, úplný', tedy 'být pevný (v odříkávání)'. V obou jazycích potom hovoříme o 'částečném nebo úplném zdržování se konzumace

pokrmů; období 40 dní od Popeleční středy do Velikonoc; odpírání si’.

potcoavă *s.f.* = **podkova** *s.f.*

Do rumunštiny se termín dostal ze srb. *potkova* a stejně jako v češtině bylo odvozeno od prsl. **kovati*, které se odvodilo od ie. **kou-*, **kāu-* ‘bít’. V obou jazycích hovoříme o ‘kovové podložce kopyt koní’.

potop *s.n.* = **potopa** *s.f.*

Pochází z prsl. **topiti se*, které se vykládá z ie. **tap-* ‘potápět, nořit’. V obou jazycích se jedná o ‘velký příval vody a jeho rozlití z koryta řeky na souš; biblická potopa světa – zaplavení celé země’.

poveste *s.f.* = **pověst** *s.f.*

Prsl. **pověstb* je odvozeno od **povědati* či **pověděti*, které vzniklo z **po-* a **vědēti*, původní význam je ‘říkat, co jsem se dozvěděl’ případně ‘dát někomu vědět, způsobit, že ví’. V obou jazycích potom hovoříme o ‘zcela nebo zčásti vyprávěním vypravování o nějakém historickém místě, osobě, předmětu, události, ap.; zpráva šířená ústně, vyprávěním; veřejné mínění o někom’.

praf *s.n.* = **prach** *s.m.*

Z prsl. **porchb*, které je pokračováním ie. **porso-*, což je odvozenina od **pers-* ‘prášit, pršet, stříkat’. V obou jazycích ve významu ‘jemné suché částičky hmoty usazující se jako nečistota; jemné částičky určité hmoty’.

prag *s.n.* = **práh** *s.m.*

V rumunštině i češtině ze strsl. *pragb*, které je odvozeno od prsl. **porgb*, které je spojováno se staroitalským *forkr* ‘kůl, hůl’, s litevským *pérgas* ‘rybářský člun (z jednoho kmene)’ a s pochybnostmi i s lat. *pergula* ‘loubí, přístavek, výstupek ve zdi’, vše asi z ie. **perg-* ‘(otesaný) kmen, stůl’. V obou jazycích s významem ‘spodní část dveřního otvoru; prostor přede dveřmi; krajní, počáteční část místa, plochy’.

prapur *s.m.* = **prapor** *s.m.*

Z prsl. **porporb*, které je tvořeno zdvojením kořene **por-*, což je *o*-ový kořen ie. kořene **per-* ‘letět’, tedy ‘to, co vlaje, léta ve vzduchu’. V obou jazycích se jedná o ‘kus látky určitých barev připevněný k žerdi – symbol nějakého společenství; vlajka, korouhev’. V češtině se může jednat také o ‘vojenskou jednotku pozemního vojska, složenou z několika rot, sdružujících se do pluků, brigád, divizí’.

prăpastie *s.f.* = **propast** *s.f.*

Z prsl. **propastь*, které je odvozeno od **propasti*, což je složenina **pro-* a **pasti* a **padati* ‘padnout’, která byla odvozena z ie. **ped-* ‘padat’. V obou jazycích hovoříme o ‘hluboké rokli s příkrými stěnami; hluboký nepřekonatelný rozdíl’. V rumunštině také rozšířený význam na ‘neštěstí, pohromu, katastrofu; vodní hlubina’.

pricină *s.f.* = **příčina** *s.f.*

Z prsl. **činiti*, které je odvozeno od **činь* s původními významy ‘pořádat’, respektive ‘postavení, pořádek, způsob’. V češtině se význam v průběhu historie měnil, původní staročeské ‘co bylo připojeno, příčiněno, přídavek’, pak ‘vlastnost, okolnost, prostředek’ a ‘věc, záležitost’, což nakonec dospělo k dnešnímu ‘podnět k vědomému jednání; důvod, pohnutka; něco, co něco způsobuje a má za následek vznik něčeho’, které je totožné s rumunským *pricină*.

prieten *s.m.* = **přítel** *s.m.*

V rumunštině ze strsl. *prijatelь*. Prsl. **prijatel'ь*, **prьjatel'ь* je odvozeno činitelskou příponou *-tel'ь* od slovesa **prijati*, **prьjati* tedy ‘ten, kdo přeje dobro’. V obou jazycích potom hovoříme o ‘někom, kdo si s někým dobře rozumí a je mu příznivě nakloněn; někdo, kdo je k někomu v důvěrném stavu’.

puzderie *s.f.* = **pazdeří** *s.n.*

Z prsl. **pazderь*, které je kolektivum od **pazderь* a to pak z **paz-* a odvozeniny od **derti*. Původní význam tedy je ‘co zbude při tření lnu’. V obou jazycích potom ve významu ‘dřevnaté úlomky stonku lnu, které se při tření odstraňují’, v rumunštině také ‘malé úlomky, kousky něčeho obecně – velké množství vloček, kapek, ap.’

rac *s.m.* = **rak** *s.m.*

Z prsl. **rakь*, které nemá jasný původ. Nejspíš souvisí s lat. *cancer* či řeckým *karkínos*, vše od ie. **kar(kar)-* ‘tvrdý’. V obou jazycích ‘velký korýš s klepety žijící ve vodě’.

rană *s.f.* = **rána** *s.f.*

V obou jazycích pochází ze strsl. *rana* ve významu ‘úder, zvuk úderu’, které vzniklo z prsl. **rana* z ie. **urōnā*, které je odvozeno od ie. **yer-* ‘roztrhnout, škrábnout’. V obou jazycích se jedná o ‘místo na těle, kde je vnějším zásahem porušena tkáň; může se jednat také o psychické zasažení’. V češtině také ‘rozmáchlý úder, náraz často doprovázený hlukem; náhlý velmi hlasitý zvuk způsobený úderem nebo výstřel a hluk tím způsobený’.

râs *s.m.* = **rys** *s.m.*

V rumunštině pochází ze strsl. *rysъ*, v češtině potom z prsl. **rysъ*, které je příbuzné například s lat. *lynx*, vše z ie. *leuk-* 'světlý, bílý', zřejmě podle světlého zabarvení jeho srsti. Počáteční *r-* nejspíš způsobeno působením kořenů *rus-*, *rys-* 'ryšavý, načervenalý'. V obou jazycích hovoříme v souvislosti s těmito termíny o 'lesní kočkovité šelmě se štětkami delších chlupů na boltcích'.

rob *s.m.* = **rab** *s.m.*

V rumunštině ze strsl. *robъ*, v češtině přejato možná z církevněslovanského *rabъ* 'služebník boží', pravděpodobnější ale spíše až ze slovenského nebo ruského *rab*. V češtině mu odpovídá starší *rob* z praslovanského **orbъ*, příbuzné s německým *Arbeit* 'práce', řeckým *orfános* 'sirotek', staroitalským *árbha-* 'malý, slabý' vše od ie. **orbh-* 'sirotek, dětský otrok nebo sluha'. V rumunštině ve významu 'pracovitý člověk; ve středověku otrok, nevolník, příslušník porobené třídy'. V češtině knižní výraz pro 'otroka, nevolníka'.

robotă *s.f.* = **robota** *s.f.* viz **rob**, **rab** ↑

V obou jazycích ve významu 'povinné neplacené práce poddaného pro feudální vrchnost'.

roi *s.n.* = **roj** *s.m.*

V obou jazycích pochází ze strsl. *roi* 'množství, tlačence', z praslovanského **rojъ* původně zřejmě 'tok', z ie. **roio* od **rei* 'téct'. V obou jazycích se jedná o 'velké společenstvo hmyzu, nejčastěji včel; skupina hemžících se jedinců nebo věcí'.

sanie *s.f.* = **sáně** *s.f.*

V rumunštině pochází z bulh. *sani*. Prsl. **sani* nemá přesvědčivý výklad, spojuje se s lit. *šonas* 'strana', *šónkaulis* 'žebro' a lotyšským *sāns* 'bok', za předpokladu, že původní význam baltských slov byl 'žebro', dalo by se hovořit o přenesení významu na základě podobnosti. Další původ není jasný. V obou jazycích se jedná o 'dopravní prostředek se skluznicemi pro klouzavý pohyb po sněhu'.

sâmbătă *s.f.* = **sobota** *s.f.*

V obou jazycích pochází ze strsl. *so(n)bota*, které bylo v počátku křesťanství přejato z latinského *sabbata*, a to přes řecké *sábbaton* z hebrejského *šábbāth* ve významu 'den odpočinku, šestý den v týdnu'. Dnes v obou jazycích ve stejném významu 'šestého dne v týdnu'.

scoabă *s.f.* = **skoba** *s.f.*

V rumunštině pochází z bulh., srb. *skoba*, které pochází stejně jako v češtině z prsl. **s(ɔ)koba*, které je pravděpodobně příbuzné s lit. *sùkaba* 'klika, hák', obojí od ie. **(s)kamb-* 'zahnutý, křivý'. Dnes v obou jazycích ve významu 'zahnutý kovový hřeb k zavěšování nebo spojování'.

scrobeală *s.f.* = **škrob** *s.m.*

V rumunštině pochází z bulh. *skrobjala*, které, stejně jako české *škrob*, pochází z prsl. **skrobɔ*, které nemá jednoznačný výklad. Nejspíš z ie. **(s)kherb(h)-* 'ohýbat se'. V obou jazycích ve významu 'práškovitý výrobek rostlinného původu, užívaný v potravinářství, k tužení textílii, papíru, ap.'.

silă *s.f.* = **síla** *s.mf.*

V obou jazycích se strsl. *sila*. Praslovanské **sila* je nejspíš pokračování baltoslovanského **sēi-lā*, **sēi-li-* 'pnutí, síla' od ie. **sē(i)-* 'napínat, vrhat, sílat'. V obou jazycích potom ve významu 'zdroj, příčina pohybu, pohybové energie; způsobilost k určitému výkonu nebo činnosti'. V rumunštině také ve významu 'pocitu nechuti, averze k někomu nebo něčemu'.

sită *s.f.* = **síto** *s.n.* viz **silă**, **síla** ↑

S významem 'nácíní k prosévání, oddělování sypkých hmot'.

slatină *s.f.* = **slatina** *s.f.*

V rumunštině pochází pravděpodobně ze srb. *slătina* 'slaný pramen', jelikož v rumunštině hovoříme o 'vodním prameni minerální slané vody; blátivém, slaném terén; příliš slaném pokrmu'. V češtině pouze ve významu 'bažinatého místa; zeminy vzniklé rozkladem rostlin zarůstajících do stojaté vody'. Oba termíny původně pochází z praslovanského **soltina*, které se spojuje se **solɔ* 'sůl', tedy původní význam 'slaná voda'. Ve východoslovanských jazycích došlo k proměně k významu 'bažina', díky jejich přízvukovým poměrům a křížením dvou ie. kořenů **sal-* 'sůl' a **sal-* 'špinavý, špinavě šedý'.

slavă *s.f.* = **sláva** *s.f.*

Z prsl. **slava*, které je odvozeno od **slaviti*, což je kauzativum k **sluti* tedy 'způsobovat, že je někdo proslulý'. V obou jazycích s významem 'vrcholné veřejné uznání, zásluhy, čest, obecná proslulost'.

slāninā *s.f.* = **slanina** *s.f.*

V rumunštině z bulh., srb. *slanina*, které stejně jako české *slanina* pochází z prsl. **solnina* od **solb*, které pochází z ie. **sal-*. V obou jazycích ve významu 'solený vyuzený vepřový bok nebo hřbetní sádlo'.

slugã *s.f.* = **sluha** *s.m.*

Z prsl. **sluga*, které bylo odvozeno z ie. **slougã* 'pomoc, služba'. V obou jazycích stejného významu 'člověk najatý k osobní obsluze'.

slujbã *s.f.* = **služba** *s.f.* viz **slugã, sluha** ↑

S významem 'vykonávání prací, úkonů za odměnu nebo v zaměstnání'.

slujnicã *s.f.* = **služka** *s.f.* viz **slugã, sluha** ↑

'žena najatá na práce v domácnosti ap.'

smerenie *s.f.* = **smíření** *s.n.*

V rumunštině pochází ze strsl. *směrjenije*. V češtině pochází od slova *mír*, ze strsl. **mirb*, které je nejspíše odvozeno od přípony *-ro-* od ie. **mei-*, původně asi 'přátelské soužití', z toho pak i význam 'občina, svět' - *vesmír*. V obou jazycích ve významu 'odstranění sporu, nedorozumění vytvořit shodu, soulad, usmířit se; přestat mít odpor, námítky k něčemu, přijmout něco jako nutné'.

smoalã *s.f.* = **smůla** *s.f.*

Z prsl. **smola*, které pochází z ie. **smel-* 'pomalu hořet, doutnat'. V obou jazycích ve významu 'pryskyřice nebo výrobek z ní; černá lesklá hmota vznikající destilací uhlí, dřeva, dehtu ap.'. V češtině také ve významu 'nezdar, neštěstí'.

snop *s.m.* = **snop** *s.m.*

Oba termíny pochází z prsl. **snopb*, z ie. **snēp-*, **snōp-* 'svázat', které je nejspíš rozšířením základu **(s)nē* 'snovat, vázat'. V obou jazycích 'posečené obilí svázané povřísem ap.'

staroste *s.m.* = **starosta** *s.m.* viz **stareț, stařec** ↑

'volená hlava obce, některých spolků'.

stavilã *s.f.* = **stavidlo** *s.n.*

Z prsl. **staviti* – kauzativum od **stojati* ve významu 'způsobit, že něco stojí', od ie. **stã-u-* od **stã-* 'stát'. V obou jazycích ve významu 'úzávěr zahrazující a regulující odtok nebo průtok vody'.

stog *s.n.* = **stoh** *s.m.*

Z prsl. **stogb*, které odpovídá stisl. *stakkr* 'vysoký kůl, kolem kterého se kupilo seno'. Z ie. **(s)teg-*, **(s)tog-* 'kůl, tyč'. V obou jazycích s významem 'velká kupa uskladněné slámy, sena, ap.'.

strajă *s.f.* = **străž** *s.f.*

Z prsl. **storžb* 'strážce' odvozeno od **stergiti* 'hlídat, čekat'. V češtině i rumunštině ve významu 'hlídání něčeho nebo někoho, hlídající člověk, lidé'.

strună *s.f.* = **struna** *s.f.*

Z prsl. **struna* původně asi 'tětiva, žíně, šlachy', snad odvozeno od ie. **streu-*, rozšíření od ie. **ster-* 'pruh, rýha, pramen, střela'. V obou jazycích s významem 'pružné pevné vlákno nebo lanko, (které napjatě vydává po rozechvění tón)'.

școală *s.f.* = **škola** *s.f.*

Do obou jazyků se dostalo z lat. *schola*, *scola* z řeckého *scholē* 'odpočinek, oddech, volná chvíle; přednáška, rozhovor'. Vývoj ve významu 'volná chvíle (ke studiu)' → 'rozprava (učený rozhovor)' → 'místo, kde se vedou učené rozhovory, škola' → dnešní význam 'vzdělávací instituce poskytující všeobecnou nebo odbornou výuku a výchovu'.

șleahță *s.f.* = **šlechta** *s.f.*

Do rumunštiny se dostalo z polského *szlachta*, které stejně jako do češtiny přišlo ze středohornoněmeckého *slahte*, (*ge*)*slehte* 'rod, původ, kmen' → v češtině a polštině potom přeneseno na rodové šlechtictví, které do té doby nebylo u Slovanů známé. V češtině 'zejména za feudalismu vládnoucí vrstva společnosti, se zvláštními právními výsadami a zpravidla nárokem na dědičný titul'. V rumunštině v minulosti 'jméno pro skupinu urozených, vznešených Poláků; polský armádní oddíl'.

șopot *s.n.*, **șoaptă** *s.f.* = **šepot** *s.m.*

Z prsl. **šbptati* – onomatopoického původu. V rumunštině rozlišujeme dva termíny. Prvním je *șopot*, který stojí za 'tichým zvukem, který vydává tekoucí voda, ševlení větru, listí; zvuk, který vydávají hlasy, které šeptají' a potom *șoaptă* ve významu 'mluvy se ztišeným hlasem'. V češtině se jedná o 'tiché, nezvučné mluvení'.

știucă *s.f.* = **štika** *s.f.*

Z prsl. **ščuka*, která nemá jistý původ, uvažuje se o ie. **skeu-* nejspíš ve významu 'štvát, drát'. V obou jazycích stejného významu 'dravá sladkovodní ryba s protáhlým tělem a širokou

zubatou tlamou’.

tabără *s.f.* = **tábor** *s.m.*

Do rumunštiny se dostalo ze slov. *taborь*. V češtině existují dva výklady termínu *tábor*: První zastávají převážně čeští badatelé a zabývá se rozšířením do Evropy z názvu města *Tábor*, pojmenovaného podle biblické hory *Tábor* (*Thabor*), druhý, často od cizích autorů, zastává názor, že pochází z turkotaraského *tabur* ‘prapor, vozová hradba, vojsko čtvercového postavení’, které by se k nám dostalo z maďarštiny. Dnes v obou jazycích hovoříme o ‘ubytovacím zařízení v přírodě, zpravidla pro rekreační účely; dříve zařízení pro dočasné ubytování vojska’.

tablă *s.f.* = **tabule** *s.f.*

V rumunštině ze slov. *tabla*, které se tam dostalo přes lat. *tabula*, které nemá jasný původ. V obou jazycích se jedná o ‘prkno či desku ze dřeva nebo kovu’.

taiga *s.f.* = **taiga** *s.f.*

Z ruského *tájga*, které pochází z altajských jazyků (srovnání s mongolským *tajga* ‘horský les’). V obou jazycích si termín zachoval stejný význam ‘sibiřský jehličnatý les’.

taină *s.f.* = **taj** *s.m.*

Z prsl. **tajiti*, z ie. **(s)tāi-* ‘tajit, tajně brát, krást’. V obou jazycích se jedná o ‘něco záhadného, těžko poznatelného’, v rumunštině také výraz pro ‘svátost’.

târg *s.n.* = **trh** *s.m.*

Pochází ze strsl. *trьgbь* ‘tržiště, náměstí’, které pochází z prsl. **trьgbь*, které souvisí s lit. *tugus*. V obou jazycích ‘místo, kde se konají trhy, veřejný prodej a nákup zboží’, v rumunštině se může jednat i o ‘operaci nákupu a prodeje na trhu’. V češtině také ve významu ‘prodej zboží podle nabídky a poptávky’.

temniță *s.f.* = **temnice** *s.f.*

Z prsl. **tьma*, které pochází z ie. **tem-* ‘temný, tmavý’. V rumunštině termín odpovídá českému ‘věznice’, které se dále používá i v ruštině či slovenštině. V češtině se výrazem *temnice* rozumí součást vězení, konkrétně ‘místnost ve studeném sklepě bez topení, lůžka, světla, vody, bez okna a možnosti větrání’.

teslă *s.f.* = **tesla** *s.f.*

Do rumunštiny se dostalo ze srb., bulh. *tesla*. Pravděpodobně z prsl. **tesati*, z ie. **tekt-*

(**tekD-*) ‘plést, stavět (z proutí)’, později ‘stavět ze dřeva, tesat’. V obou jazycích se jedná o ‘řezbářský nástroj’.

tisă *s.f.* = **tis** *s.m.*

Z prsl. **tisb*, **tisa*, které pravděpodobně souvisí s lat. *taxus* ‘tis’. V obou jazycích se výrazu používá pro ‘jehličnatý prudce jedovatý keř nebo strom s plochými tmavozelenými jehlicemi a červenými plody’.

topor *s.n.* = **topor** *s.m.*

Do rumunštiny se pravděpodobně dostalo přes srbské *topór* ‘násada na sekyru’ nebo ze strsl. *toporъ*. Prsl. **toporъ* ‘sekyra’ se obvykle vykládá jako přejetí ze stírán. **tapara-*. Vyloučit ovšem nelze ani domácí původ odvozením od **tepti*, pak by bylo onomatopoického původu od **tep-*. V češtině ve významu ‘velká silná násada’, v rumunštině potom konkrétnější ‘násada na sekyru’.

toporișcă *s.f.* = **topořiško, topořiště** *s.n.* viz **topor, topor** ↑

‘dřívko, na které se nasazoval topor či jakýkoliv jiný železný nástroj pro sečení’

trestie *s.f.* = **trest’** *s.f.*

Z polského *treśc*, které asi totožné se starším českým výrazem *trest, trest’* ‘třtina’. Změna významu v pol. není jasná, uvažuje se o souvislosti s lit. *trėkšti* ‘vylačovat šťávu’. V rumunštině se jedná o ‘cukrovou třtinu’, v češtině potom o ‘tekutý výtažek’.

trup *s.n.* = **trup** *s.m.*

Staročeské *trúp* původně ve významu ‘špalek, pařez; hlupák, neurozený člověk’, v obou jazycích původně ze strsl. **trupъ* ‘co se rozpadá, práchniví’, od ie. **treup-* ‘drolit se, práchnivět’, což je rozšíření od ie. **ter-* ‘třit, drhnout’. V obou jazycích dnes ve významu ‘část těla mezi hlavou a končetinami’. Pravděpodobně došlo k přenesení významu od ‘pařez’.

ucenic *s.m.* = **učedník** *s.m.*

Z prsl. **učiti*, které je příbuzné s prsl. **vyknoṭi* ‘navyknout si’, z ie. **euk-* ‘navyknout si’. V obou jazycích ve významu ‘žák, který se učí řemeslu; stoupenec, (myšlenkový) následovník’.

ulei *s.n.* = **olej** *s.m.*

V obou jazycích ze strsl. *olějъ*, které pochází z lat. *oleum*, z ř. *élaion*, z nějakého neznámého středomořského jazyka. V obou jazycích hovoříme o ‘vazké mastné tekutině’.

uliță s.f. = ulice s.f.

Z prsl. *ulica, které je příbuzné se stisl. *jōli* ‘duté stéblo’, ř. *aulōn* ‘úvoz, údolí, úžina’, *aulós* ‘píšťala, trubice’, arm. *ul* ‘cesta’, vše z ie. *aulo- ‘podlouhlá dutina, trubice’. Ve slov. tedy původně ‘úzká, sevřená cesta’. V obou jazycích ‘cesta lemovaná (zpravidla po obou stranách) domy’.

undiță s.f. = udice s.f.

V rumunštině ze strsl. *ondica*, které pochází společně s č. *udice* z prsl. *ođa, které vzniklo spojením *o- ‘v-’ a odvozeniny od ie. *dhē- ‘položít’, tedy původně ‘to, co je vloženo (do vody)’. V obou jazycích se termínů používá pro ‘soustavu rybářského náčiní, pomocí které se chytají ryby’.

văzduh s.n. = vzduch s.m.

Vzniklo složením *vz-* a *duch-*. Prsl. *vъz se asi vyvinulo z ie. *uds- ‘vzhůru, ven’, což je rozšířené *ud-, *ūd-. Prsl. *duchъ z ie. *dhouso, *dheuso- od *dheu- ‘vanout, dýchat’. V obou jazycích ‘směs kyslíku, dusíku a jiných plynů obklopujících Zemi a vdechovaná živými tvory; otevřený prostor nad povrchem země’, v rumunštině také ‘vyšší vrstvu atmosféry’.

vârșă s.f. = vrš s.f.

V rumunštině pochází ze srbského *vrša*. Pravděpodobně z prsl. *vergti, od ie. *uer-g-, rozšířené varianty kořene *uer- ‘otáčet, kroutit’. V obou jazycích ‘past na ryby, válcový nebo kuželovitý košík z proutí s trychtýřovým vstupem, kladený na dno rybníka či řeky’.

vâslă s.f. = veslo s.n.

Prsl. *veslo je odvozeno od *vezti (příp. -slo), tedy ‘co slouží k jízdě (po vodě)’. V č. i rum. ‘nástroj k ručnímu pohánění lodí, připevněný k turpu lodí’.

veac s.n. = věk s.m.

Prsl. *věkъ ‘doba žití’ znamenalo původně asi ‘životní síla’ Příbuzné s lat. *vincere* ‘přemáhat’, vše od ie. *ueik- ‘energický projev síly, boj’. V obou jazycích významem ‘určitý počet let; určitá etapa života; dlouhá doba existence; dlouhý neohraničený časový úsek’.

vedenie s.f. = vidění s.n.

Z prsl. *viděti, které je příbuzné s lit. *pavydėti* ‘závidět’, lat. *vidēre* ‘vidět’, ř. *eīdon* ‘viděl jsem’, z ie. *ueid-, *uid- ‘vidět’. V obou jazycích ‘vidina; přelud; halucinace’. V češtině potom také obecně ‘schopnost zrakového vnímání’, které je v rumunštině pouze lidové.

veselie *s.f.* = **veselí** *s.n.*

Z prsl. **veselb*, ke kterému má nejbliže lot. *vesels* ‘zdravý, vychází z ie. **ues-* ‘dobrý’.

V obou jazycích ‘veselá nálada; slavnost, zábava’.

veste *s.f.* = **zvěst** *s.f.* viz **poveste, pověst** ↑

V obou jazycích s významem (v češtině knižně) ‘zpráva, sdělení, novina, informace; zkazka, fáma’, expresivně ‘pověst, pohádka’

veveriža *s.f.* = **veverka** *s.f.*

Z prsl. **vēverica* ‘veverka’, které je příbuzné s lit. *vėveris* či lat. *vīverra* ‘lasice, fretka’, původně z ie. **ue(r)-uer-*, zdvojený útvar od kořene **uer-* ‘vinout(se), kroutit(se)’, který je také v druhé části germ. slov (stangl. *ācweorna*, něm. *Eichhorn* ‘veverka’). Oba jazyky toho termínu používají k popsání ‘hlodavce s dlouhým ocasem žijícího v korunách stromů’.

vidrā *s.f.* = **vydra** *s.f.*

V obou jazycích pochází z prsl. **vydra* původně z ie. **ūdrā*, **udrā*, **udro-* ‘vodní zvíře, vydra’, odvozeného od **uodr* ‘voda’. Oba termíny ve významu ‘vodní šelmy s protáhlým tělem, příbuzné lasici a kuně’.

vinā *s.f.* = **vina** *s.f.*

Z prsl. **vina*, které nejspíš vzešlo z ie. **uei-* ‘směřovat k něčemu, pronásledovat’. Původní význam by tedy byl ‘pronásledování (zločince ap.)’, z toho pak ‘provinění, odpovědnost za něco zlého, nepříjemného; zlý čin’, které máme dnes v obou jazycích.

vlādicā *s.m.* ≈ **vladyka** *s.m.*

Oba termíny pochází z prsl. **voldyka*, které je tvořeno ojedinělou příp. *-yka* od základu **vold-* ‘vládnout’ z ie. **ualdh-*, rozšířeného kořene **ual-* ‘být silný’. V češtině hovoříme o ‘příslušníkovi nižší staročeské šlechty; náčelníkovi rodového nebo kmenového společenství’. V rumunštině ‘vládce, pán, princ’.

voievod *s.m.* = **vojvoda** *s.m.* x **vévoda** *s.m.*

V rumunštině ze strsl. *vojevoda*, původně z prsl. **vojevoda*, což je stará složenina z **vojь* a **voditi*, původní význam tedy je ‘ten, kdo vede vojsko’. V češtině rozlišujeme dva termíny: první je *vévoda* ‘příslušník vysoké šlechty (vyšší než kníže), původně vojevůdce’; a druhý *vojvoda* ‘úředník stojící v čele vojvodství (v Polsku)’, ale také ‘náčelník kmene, panovník menšího území; vévoda’. Rumunský termín *voievod* se překládá jako ‘vévoda, rumunský kníže’.

2. Významový posun

basn *s.n.* x **báseň** *s.f.*

Ze strsl. *basni*. V rumunštině se jedná o '(lidové) vyprávění s nadpřirozenými fantastickými prvky, které znázorňují boj zlých a dobrých sil, které vedou ke štěstí či neštěstí člověka'; také ve významu 'báje, pověsti, lži'. V češtině s významem 'uměleckého slovesného tvaru, zpravidla veršovaného', v rumunštině by tomuto významu odpovídalo slovo *poem* (lat. původu); stejně jako v rumunštině, může znamenat lež – *Nevypravuj mi tady básně!*

V tomto případě došlo k zúžení významu v češtině na konkrétní umělecký útvar.

blană *s.f.* x **blána** *s.f.*

Z prsl. **bolna*. Souvisí s lit. *balanà* (mázdra mladých stromů) a nejspíš i s řeckým *fellós* (korek). Prakticky se jedná tudíž o jakousi 'ochrannou část těl (rostlin, živočichů)'. V rumunštině má toto slovo dva významy: může se jednat o 'srst zvířat (ovčí vlna, chlupy)' či o 'kožich ze zvířat'. Do rumunštiny se dostalo z bulh. slova *blana*. V češtině mluvíme potom o 'poddajné vrstvě tkáně, která kryje nebo spojuje orgány nebo buňky živočichů'.

Posunutí významu v češtině.

boiște *s.f.* x **bojiště** *s.n.*

Do rumunštiny se dostalo z bulh. *boiște* nebo srbského *bojiște* ve významu 'období oplodňování ryb, může se jednat také o místo, kde dochází k pokládání jiker'. Do češtiny z praslovanského **biti*, ze kterého bylo odvozeno pozdější *bojъ*, v češtině bojištěm nazýváme 'místo vojenského boje'.

camănă *s.f.* x **kámen** *s.m.*

Pochází ze strsl. *kamenb* (prsl. **kamy*) ve významu 'horniny nebo jejího kusu'. V rumunštině znamená 'lodní lano, součást rybářského náčiní'. Vznik nejasný. Patrně se používal kámen pro zatížení lan na připevnění sítí. V češtině zůstal původní význam zachován.

clopot *s.n.* x **klapot** *s.m.*

Ze strsl. *klopotb*, onomatopoického původu. V rumunštině se jedná o 'kovový předmět hruškovitého tvaru s otevřeným dnem', ekvivalent českého slova *zvon*. *Klapot* je v češtině výraz pro 'klapavý zvuk'.

coajă *s.f.* x **kůže** *s.f.*

Ze strsl. *koža*. Původně adjektivum *kozí* (*kůže*), později se zesubstantivovalo. V rumunštině

s významem 'vnější ochranné tkáně rostlin', české ekvivalenty *kůže*, *slupka*. V češtině se termín *kůže* používá pro 'orgán chránící tělo obratlovců'.

colac *s.m.* x **koláč** *s.m.*

Ze strsl. *kolačb*. V rumunštině se jedná o 'pekařský výrobek, většinou prstencovitého tvaru, upleteného ze dvou či více pruhů těsta; může se také jednat o další objekty prstencového tvaru ze dřeva, kovu, gumy – záchranné kolo; obláčky cigaretového kouře'. V češtině mluvíme o 'jemném sladkém bílém pečivu ohrouhlého tvaru'.

comoară *s.f.* x **komora** *s.f.*

V češtině z lat. *camera*, ve významu 'menší, vedlejší místnosti, která sloužila jako úložiště a k uskladňování zásob'. Do rumunštiny se slovo dostalo ze staroslovanského *komora* a používalo se pro 'větší množství uschovaných peněz nebo cenných věcí, nejčastěji pod zemí'. **Přenesení významu na základě podobnosti – ukládání „zásob“, úložiště - poklad.**

crilă *s.f.* x **křídlo** *s.n.*

Ze strsl. *krila*. V češtině se slovo *křídlo* používá ve významu 'pohyblivého orgánu ptáků a hmyzu určeného k létání, případně částí předmětů jim podobných'. V rumunštině hovoříme o 'dvou částech tažné rybářské sítě'. **V rumunštině přenesení významu na základě vnější podobnosti.**

curcă *s.f.* x **kůrka** *s.f.*

V rumunštině z bulh. *kurka*. V češtině z prsl. **kora*, které souvisí s lat. *corium* 'kůže', *cortex* 'kůra', alb. *kóre* 'kůra' (pokud není ze slov.), z ie. **(s)kor-* od **(s)ker* 'řezat,sekat, aj.' V češtině ve významu 'tvrdá, vypečená vrstva na povrchu chleba, masa ap.', v rumunštině 'slepice, ženské pohlaví kura domácího'.

dără *s.f.* ≈ **díra** *s.f.*

Ze strsl. *dira*. V rumunštině 'rýha, výmol, vytvořené v zemi, v písku, sněhu, atd'. V češtině slovo pro 'prázdné místo v nějakém předmětu, vzniklé porušením hmoty; otvor vyhloubený v zemi; doupe zvířete'.

dovadă *s.f.* x **důvod** *s.m.*

Ze strsl. *dovoditi*, *dovedi*. V rumunštině ve významu 'důkazu'. Česky 'příčina'.

dreavă *s.f.* x **dřevo** *s.n.*

Ze strsl. *drěvo* – ve východoslovanských jazycích převládá význam 'dřevo', kdežto

v jihoslovanských jazycích a v ruštině spíše ve významu 'strom'. V češtině je tedy *dřevo* 'materiál z kmenů a větví stromů a keřů (po odloupaní kůry); jeho jednotlivý kus'. V rumunštině 'součást stavu; obloukovitý nástroj k mlácení vlny; křížové upevnění křídel na mlýně'.

hrană s.f. x hrana s.f.

V rumunštině pochází z prsl. *hrana*. Rumunský termín *hrana* zahrnuje 'vše, co má pro člověka, zvířata a rostliny nutriční hodnotu; strava'. V češtině rozlišujeme slovo *hrana* podle dvou původů, ovšem ani jeden není totožný s tím rumunským. V první řadě máme slovo *hrana* ve významu 'ostrého styku dvou ploch povrchu předmětu', které pochází z praslovanského **granь*, původně 'větev, výrustek'. Ve významu druhém 'vyzvánění za zemřelého' pochází ze staroslovanského *granь* 'verš', které pochází z praslovanského **gornь*, což byl nejspíš starý rituální termín.

ispravă s.f. x správa s.f.

Ze starsl. *isprava*, které pravděpodobně pochází ze strsl. **praviti* (spravovat, řídit), doslova *dělat správně*. V rumunštině z bulh. *izprava* s významem 'skutek, čin'. V češtině s významem 'vedení; řízení; orgán, osoby vykonávající je; řízení; péče; opatrovnictví'.

jalbă s.f. x žaloba s.f.

V obou jazycích pochází z prsl. **žalbь*. V rumunštině lidově 'pláč, písemná reklamace', expresivní vyjádření *cu jalba în proțap* 'vytrvale, neústupně žádat o něco, nárokovat si něco'. V češtině se jedná o 'uplatnění nároku, práva před soudem', původní význam ve staročeštině však byl 'stěžovat si, naříkat si'. **Posunutí významu v češtině od původního, který se dochoval v rumunštině.**

jar s.n. x žár s.m.

Obě dvě slova pochází z prsl. **žarь*, které pravděpodobně vzešlo odvozením z ie. termínu pro 'teplý, horký'. V rumunštině hovoříme o 'hromadě žhnoucího uhlí, které žhne bez plamene'. V češtině ve významu 'vysoká teplota, citové vzrušení, zanícení'. **V rumunštině pravděpodobně došlo k přenesení významu na základě vnější podobnosti.**

leasă s.f. x les s.m.

V obou jazycích z prsl. **lěsь*. Původní význam, ani kde se toto slovo vzalo, není jisté. V rumunštině se pojmem *leasă* myslí 'velká lesní houština; houština z větví stromu', kdežto v češtině se jedná o 'souvislý porost jehličnatých nebo listnatých stromů', které odpovídá

spíše rumunskému *pădure*. **Zúžení významu v rumunštině na základě vnější podobnosti.**

matcă *s.f.* x **matka** *s.f.*

Z bulh./srb, *matka* s významem 'koryto řeky nebo včelí královna (matka)'. V češtině pochází slovo z praslovanského **mati* ve významu 'rodiče ženského pohlaví; zvířecí samice; kovová částice ve tvaru čtverce nebo šestiúhelníku'.

mită *s.f.* x **mýto** *s.n.*

Ze stsl. *myto*. Do rumunštiny se dostalo nejspíš ze srbštiny, chorvatšiny. V rumunštině tímto termínem rozumíme 'objem peněz či určité objekty získané nebo dohodnuté za práci, která by narušovala normální chod a povinnosti; úplatek', kdežto v češtině se používá ve významu 'poplatku vybíraného za používání cest'. **Změna významu na základě podobnosti, pravděpodobně se původně jednalo o mýto, ale obyvatelé to viděli jako podplacení a na základě tohoto úplatku je osoba pustila dál.**

mreajă *s.f.* x **mříž** *s.f.*

Ze strsl. *mrěža*, ve významu 'sít', v tomto významu se uchovalo v jihovýchodoslovanských jazycích dodnes – z některého z nich se slovo *mreajă* dostalo i do rumunštiny. **V češtině došlo k přenesení významu na základě vnější podobnosti**, kde původní strsl. slovo známe ve významu 'ochranného hrazení nebo výplň z tyčí zpravidla navzájem překřížených a spojených'.

obcină *s.f.* x **občina** *s.f.*

V rumunštině ze strsl. *občina*, které společně s českým *občina* pochází z prsl. **obbt'b*, které je odvozeno od ie. předl. **obhi*. Původní význam byl 'to, co je okolo', pak 'co je společné'. V rum. nese význam 'svah tvořící hranici mezi dvěma pozemky'. V češtině '(marx. v rodovém zřízení) forma sdružení lidí mající společné vlastnictví výrobních prostředků a (částečnou) samosprávu; (v carském Rusku) vesnice se společnou obecní držbou půdy, která byla jednotlivcům znovu přidělována do užívání'.

ocnă *s.f.* x **okno** *s.n.*

Ze strsl. *okno*, které bylo odvozeno od slova *oko*. V rumunštině se termín *ocnă* používá ve významu 'dolu, nejčastěji solného; dále také jako uvěznění a nucené práce v těchto dolech'. V češtině hovoříme o 'upraveném otvoru ve stěně k osvětlování a větrání'.

otravă *s.f.* ≈ **otrava** *s.f.*

Staročeské *tráviti* 'živit se, vynakládat; otravovat' z prsl. **traviti*, které je opětovacím

slovesem

k **truti*, srovnané se staroslovanským *natruti* 'dát k jídlu'. V češtině ve významy 'chorobný stav, popřípadě smrt, působením jedu v organismus; něco co znechucuje, nudí; pocit znechucení; člověk, který do omrzení někoho obtěžuje', kdežto v rumunštině přímo ve významu 'jed'. **Zúžení významu v rumunštině na látku, která tráví.**

pocinog *s.n.* x **počinek** *s.m.*

V rumunštině ve významu 'náhodně špatný, nepříjemný; potíže, uličnictví'. V češtině 'první tržba, výtěžek při zahájení prodeje'. **Významový posun není jasný.**

pivniță *s.f.* x **pivnice** *s.f.*

Z prsl **pivo*, které je odvozeno od **piti*, původně vlastně 'to, co slouží k pití', postupně došlo k zúžení významu. V rumunštině hovoříme o 'podzemní místnosti, postavené nejčastěji pod nějakou budovou, která sloužila k ukládání různých materiálů – dřeva, uhlí, atd. či k ukládání potravin'; ekvivalent k českému 'sklep'. V češtině hovoříme o 'podniku, kde se podává hlavně pivo'. **Přenesení významu na základě podobnosti.**

pleavă *s.f.* x **plevel** *s.m.*

Ze strsl. *plēvelb*, které pochází z prsl. **pelvelb*, což je odvozenina od **pelti* 'plít; odstraňovat plevel', jehož východiskem je ie. **(s)p(h)el-* 'štěpit, odtrhávat'. V rumunštině spíše ve významu 'slámy, pozůstatků obilí'. V češtině 'planá rostlina rychle se množící na úkor rostlin pěstovaných, nechtěné rostliny'. **Rumunský termín je vlastně podobný, protože se jedná o odštěpené částičky obilí – zbytky.**

podgorie *s.f.* ≈ **podhůří** *s.n.*

V rumunštině ze slov. *podgorije*, které stejně jako v češtině z praslovanského **gora*, pro nějž je východiskem ie. **g^her* 'hora, les' a z předpony **podb*, která je pravděpodobně odvozena z ie. **dhē* 'položít'. V rumunštině ve významu 'hornatého regionu, kde se nejčastěji pěstuje ve velkém vinná réva; vinný region'. Český význam 'krajina pod horami' se v rumunštině už příliš nepoužívá, jedná se o zastaralý význam.

podan *s.m.* x **poddaný** *s.m.*

Do rumunštiny se dostalo z polského *poddany* a dnes ho známe ve významu 'mladého člověka nekonformních názorů, bohéma', český ekvivalent 'beatnik'. Z prsl. **dati*, z ie. **dō*. V češtině 'podřízený feudálovi, závislý na něm; podřízený panovníkovi'.

podoabă *s.f.* x **podoba** *s.f.*

V obou jazycích ze strsl. *podoba*, které je složeninou a vychází z prsl. **doba*, které nejspíš vychází z ie. **dhabh-* ‘povaha, vlastnost’ V češtině s původním významem ‘vhodnost, náležitost’ od staročeského *podobati se* ‘hodit se, slušet’. V rumunštině se jedná o ‘předmět, který někoho nebo něco zkrášluje; ozdoba; čabraka, ornament’. V češtině potom hovoříme o ‘souboru vnějších charakteristických znaků předmětu nebo vlastností člověka nebo způsobu jejich uspořádání’.

pojar *s.n.* x **požár** *s.m.* viz. **jar, žár** ↑

V rumunštině ve významu ‘nakažlivé nemoci, kterou si člověk většinou prochází v dětství - spalničky. V češtině ‘velký, nekontrolovatelný oheň’. **Spalničky – žhnout, oheň, jistá podobnost se tam najde.**

potrivă *s.f.* x **protiva** *s.m.*

V rumunštině z bulh. *potriva* s významem ‘bytosti, objektu, atd., které na někom perfektně vypadají, případně na něčem perfektně sedí; ekvivalentní’. V češtině ze staroslovanského *protivb*, což je nejspíš odvozenina od **protb*, nese význam ‘nepříjemný člověk’.

prinos *s.n.* x **přínos** *s.m.*

V rumunštině ze stsl. *prinosb*, které bylo odvozeno od praslovanského **nesti*, z ie. **(e)nek-* ‘dosahovat, nést’. V rumunštině tímto termínem rozumíme ‘dar nabídnutý božstvu nebo vládci’, v češtině spíše ‘obohacení dosavadního stavu vědomí, oboru, ap’.

răstoacă *s.f.* x **roztok** *s.f.*

V rumunštině tento termín pochází ze slov. **rastokb*, v češtině potom složením předpony *roz-* a slovesného kořenu *téci, téct*, který pochází z prsl. **tekti* z ie. **tek^h-* ‘běžet, téci’. V rumunštině ve významu ‘místa, ve kterém je tok hlubší a kde voda teče přes kameny’. V češtině se jedná o ‘kapalinu s rozpuštěnou látkou’. **V češtině došlo ke zúžení významu, kapalina „běží” s kapalinou jinou. V rumunštině potom běží přes něco jiného.**

rod *s.n.* x **rod** *s.m.*

Z prsl. **rodb*, nejspíš z ie. **uredh-*, **uerdh-* ‘růst, stoupat’. V rumunštině se jedná o ‘rodové jméno rostlinných produktů, především ovoce’. V češtině ve významu ‘společenská jednotka zahrnující všechny potomky jedněch prarodičů; systematická taxonomická jednotka označující skupinu nejbližše příbuzných rodů; původ’. **V rum. došlo ke zúžení významu pouze na ovoce.**

rovină *s.f.* = **rovina** *s.f.*

V rumunštině z bulh. *rovina*. V češtině pochází z prsl. **orvъnъ*, adjektivum, které je odvozeno od nedoloženého před slovanského **orvo-*, které je příbuzné se staropruským *arwis* 'pravý, opravdový' či irským *roé* 'rovné pole', vše z ie. **(a)reu-* 'otevřít, rozprostřít'. V češtině ve významu 'rovná, málo členěná krajina, půda; rovná plocha vůbec' a oproti tomu v rumunštině 'propast, strouha, příkop' - **může to být tím, že pochází z bulharštiny, kde existuje vesnice Rovina, hrozně maličká, takže ve významu díra?**

slovă *s.f.* x **slovo** *s.n.*

V obou jazycích pochází ze strsl. *slovo*, do rumunštiny pravděpodobně přišlo ze srbochorvatštiny ve významu 'písmena, písmo (cyrilice) či abecedy; knižní věda, učení'. Oproti tomu v češtině *slovo* zastupuje 'hlavní jednotku slovní zásoby'.

spor *s.n.* x **spor** *s.m.*

Z prsl. **perti* 'tisknout, tlačit' z ie. **per-* 'bít, tlačit'. V češtině hovoříme o 'střetnutí zájmů nebo názorů; soudní pře, projednávaná právní záležitost, řízení'. V rumunštině potom ve významu 'podpora, pokrok', tam se význam dal pozitivní cestou.

stareț *s.m.* x **stařec** *s.m.*

Z prsl. **starb*, z ie. **stā-ro-* odvozeniny od **stā-* 'stát', vývoj významu do slovanských jazyků byl asi 'stálý, pevně stojící' → 'silný' → 'vzrostlý, mohutný' → 'starý'. V češtině ve významu 'starý muž', v rumunštině potom 'nadřízený, vedoucí kláštera'.

strădanie *s.f.* x **strádání** *s.n.*

V rumunštině pochází ze strsl. *stradanije*, které společně s českým *strádání* pochází z prsl. **stradati*, které je pokračováním před slovanského **(s)trōd-*, což je rozšíření ie. **ster-* 'tvrdý, tuhý'. V rumunštině ve významu 'snaha, úsilí' - tvrdá, těžká práce. V češtině 'tělesně trpět hmotným nedostatkem, žít v nouzi, v bídě'.

șipcă *s.f.* x **šipka** *s.f.*

Z prsl. **šipъ*, které nemá jasný původ. Pravděpodobně pochází z původního významu 'trn, něco tenkého, špičatého'. Nejspíš z ie. **skeip-* 'řezat, oddělovat'. V češtině ve významu 'něčeho, co připomíná šíp; znamení k označení směru'. V rumunštině se jedná o 'tenké dlouhé kusy dřeva, které se používají v tesařství'. **Ale vypadají jako šipka, jsou špičaté – vývoj jiným směrem, v rumunštině konkrétnější.**

târgoveț *s.m.* x **trhovec** *s.m.* viz **târg, trh** ↑

V rumunštině se význam lehce od toho českého liší, vzhledem k tomu, že rumunské *târg* se používá také ve smyslu 'náměstí', hovoříme o 'člověku, který žije na trhu, náměstí; měšťák'. Kdežto v češtině hovoříme pouze o 'člověku, který na trhu prodává'.

treasc *s.n.* ≈ **třesk** *s.m.*

Pochází z prsl. **trěskati*, které je příbuzné s lit. *trėškėti* 'pukat, prskat', obojí z ie. **tre-sk-*, které je pravděpodobně onomatopoického původu, případně odvozeno od **ter-* 'třit'. V rumunštině se jedná o 'malý tunel, který se používal pro ukládání výbušnin na ohňostroj'. V češtině potom hovoříme o 'ostrém, prskavém zvuku, který ohňostroj vydává'.

var *s.n.* x **var** *s.m.*

Prsl. **variti* je nejspíš kauzativum k **vbrėti*, znamenalo tedy 'způsobovat, že něco vře'. Příbuzné je něm., angl. *warm* 'teplý', arm. *varem* 'pálím', vše od ie. **uer* 'pálit, hořet'. V č. 'přeměna tekutiny na plyn způsobená zahřátím na určitou teplotu a provázená klokotavým pohybem'. Rumunské *var* s českým ekvivalentem 'vápno'.

vlagă *s.f.* x **vláha** *s.f.*

Prsl. **volga* z ie. **uelg-* 'vlhký, mokrý' Vlažný ve významu 'mírně teplý' a 'nehorlivý, mdlý' je jen č. (již stč.) a jistě se rozvinulo vlivem něm. Ani tam však není přechod k významům 'mdlý, zvadlý ap.' příliš jasný - myslí se především na působení vlhkosti na některé potraviny (chléb ap.), tedy ztrátu chuti, zatuchlost ap. V češtině 'voda, vlhkost obsažená v půdě, ve vzduchu'. V rumunštině ve významu 'síla, moc', pravděpodobně se jedná o záměnu se slovem *vladă* 'moc, síla'.

vrajbă *s.f.* x **vražda** *s.f.*

V rumunštině ze strsl. *vraźbda*. Pochází z prsl. **vorgb* 'nepřítel' pravděpodobně z ie. **ureg*, **uerg-* 'tísnit, pronásledovat' (tedy původně 'utlačitel, pronásledovatel'). Může však souviset i s jinou skupinou germ. slov, pokud ano, byl by původní význam 'davič, škrtič'. V češtině s významem 'úmyslné zabití člověka'. V rumunštině ponechán původní význam 'nepřátelství, nenávisť'. **Posunutí významu v češtině.**

zăvoi *s.n.* x **závoj** *s.m.*

V rumunštině pochází ze strsl. *zavoj*, v češtině tvořeno předponou *za-* a slovesným kořenem *vít*, který pochází z praslovanského **viti*, které je příbuzné s latinským *viere* 'plést, vázat', vše od ie. **uei-* 'vinout'. V češtině se jedná o 'průsvitnou tkaninu k zahalení ženského obličeje

nebo hlavy' pravděpodobně 'něco, co se vine okolo obličeje, hlavy'. V rumunštině ve významu 'louka; lesík na vodním břehu', pravděpodobně 'něco, co se vine okolo řeky'.

3. Ostatní

cămin *s.n.* = **kamna** *s.n.*

V obou případech se jedná o 'tepelné zařízení užívané k vytápění místností a vaření'. Významově se obě slova shodují, nicméně etymologicky jsou naprosto odlišná. Zatímco do češtiny se dostalo z italského *camino* (krb, které přišlo z latinského *caminos* – krb, pec), do rumunštiny se dostalo ze strsl. *kamina*, **kamy*. **Nepochází z toho samého slova.**

cocoș *s.m.* x **kokot** *s.m.*, **kohout** *s.m.*

Ze strsl. onomatopoického základu *kokotb*. V češtině se původně slovo *kokot* používalo také ve významu 'kohout', dnes ho však už radíme mezi vulgarismy pod významem 'penis; nepříjemný člověk', je nám známo už ze staročeského vojenského slangu. V rumunštině 'samec kura domácího s červeným hřebínkem na hlavě či samec kurovitých ptáků obecně', v češtině používáme ekvivalentu *kohout*, které vzešlo z praslovanského *kogutb*, které je odvozeného od onomatopoického *ko-*, ze kterého vzešlo i rozšířenější *kokotb*.

desetină *s.f.* ≈ **desetina** *s.f.*, **desátek** *s.m.*

V rumunštině z bulharského/srbského *desetina*. Mezi 15. – 18. stoletím se používalo ve významu 'odevzdání desetipocentní produkce', český ekvivalent 'desátek'; v rumunštině také 'ruská agrární míra (1,09 ha)'.

nevastă *s.f.* ≈ **nevěsta** *s.f.*

Ze strsl. *nevěsta*. V jiných jazycích ve významu 'švagrová, snacha'. Existují dva možné výklady původu. Jeden se zabývá možností původu z **ne-ȳiod-tā* tedy 'neznámá (pro rodinu ženicha)', ale druhý vypadá přesvědčivěji **neȳ(o)- ȳēd-tā* '(žena) nově přivedená'. V rumunštině má význam 'manželky'. V češtině používáme tohoto termínu pro popsání 'budoucí manželky, ženy, která se bude vdávat', rumunské *mireasă*.

obraz *s.m.* ≈ **obraz** *s.m.*

Z prsl. **obrazь* ve významu 'obraz, podoba, postava', které je odvozeno od **obraziti*, původní význam byl 'vyřezaná podoba'. Rumunské *obraz* můžeme do češtiny přeložit jako 'obličej, tvář' a do rumunštiny se pravděpodobně dostalo přes srbštinu, kde má tento termín úplně stejný význam. České *obraz* si však ponechalo význam 'podoba – vizuální zpodobnění předmětu, scény nebo člověka vzniklé na povrchu, nejčastěji umělecké dílo s kompozicí vzniklé malbou nebo kresbou'. **Dodržení původního významu, každý jazyk si vzal jiný význam.**

pară s.f. ≈ pára s.f.

Z prsl. **para/*parь*, které je odvozeno od **pariti* 'pařit, pálit'. Východiskem je nejspíš ie. **per-*, **prē-* 'foukat, sršet, prskat'. V rumunštině hovoříme o 'plamenu', oproti tomu v češtině se jedná o 'plynné skupenství látky; voda v plynném skupenství jako pohonná hmota'.

Východiskem v rumunštině bychom mohli považovat sršet – plamen.

potrivnic s.m. ≈ protivník s.m.

V rumunštině ze strsl. *protivīnikŭ*, které pravděpodobně, stejně jako v češtině, pochází z prsl. **protivь*, což je nejspíš odvozeno od **protь*, které je příbuzné například s řeckým *proti* 'proti, k, při', obojí z ie. **proti, preti*. V češtině i rumunštině hovoříme o 'člověku, se kterým se někdo utkává, který se staví na odpor', v češtině potom v rozšířeném významu 'člověk, se kterým někdo soupeří ve hře, sportu, ap.', v rumunštině také ve významu 'nepřítel; někdo, kdo je na opačné straně'.

zăbavă s.f. ≈ zábava s.f.

V obou jazycích pochází z prsl. **zabava*, které je odvozeno od **zabaviti* 'zabavit, zaměstnat něčím' původně 'způsobit zapomnění', ještě původněji 'způsobit, že je něco vzadu', což je kauzativum k **zabyti* 'zapomenout'. V rumunštině se pojmu *zăbavă* nejvíc používá ve významu 'zpoždění, pomalost, apatie; klid, odpočinek, čekání' - tudíž 'opomenout nějakou událost – tím se zpozdit', ale také jako 'tok času' nebo jako ekvivalent českého *zábava*. V češtině se tímto slovem rozumí 'činnost poskytující rozptýlení; družný rozhovor pro rozptýlení; podnik, akce'.

Závěr

Navzdory odlišné zeměpisné poloze obou národů jsem porovnáním jednotlivých substantiv v této práci došla k závěru, že existuje poměrně velké množství slov, které oba jazyky sdílí a dokonce i velké množství slov, které sdílí ten samý význam. Ze všech zkoumaných 220 rumunských slov je více než 75 % shodného významu a u více než 20 % došlo k posunutí významu alespoň v jednom jazyce.

Jak je možno vidět, ve srovnání se opakovaně jedná o slova určitého charakteru. Nejčastěji se objevují termíny ze společenského života (sociálního postavení) a termíny řemeslnické či hospodářské. Práce však pojímá i termíny z rodiny, části těla, faunu, oděv, obchod či zbraně. Objevuje se také pár termínů psychických či fyzických stavů.

Do korpusu jsou začleněna i slova, která do rumunštiny nebo češtiny přišla z jiného slovanského jazyka (především ruština) a nejsou čistě slovanského původu (turkotatarské, anglické, germánské). Zkoumaná slova jsem rozdělila do dvou základních skupin. První tvoří slova stejného významu. V této skupině se význam slov téměř nezměnil a v mnohých případech došlo i k zachování původního významu.

Druhou skupinu tvoří slova, kde alespoň v jednom jazyce došlo ke změně významu. Na vývoj významů měla v obou jazycích během staletí vliv hlavně rozdílná zeměpisná poloha zemí, ve kterých se slova používala, a odlišné vlivy cizích jazyků a kultur. Ke změnám ve významu docházelo především na základě vnitřní nebo vnější podobnosti – metafora, metonymie – či na základě zúžení (specifikace) či rozšíření významu (generalizace). Méně se potom projevíly abstrakce či konkretizace.

Do korpusu jsou zařazena také slova, která jednoznačně neodpovídají ani jedné skupině a jsou tudíž ve skupině třetí. V této kategorii si můžeme všimnout například slov, která nemají stejný základ, ale přesto mají stejný význam (cămin = kamna), případně slov rozdílného základu i významu, jedinou podobnost potom tvoří zvuková stránka (curcă x kûrka).

Rezumat

Scopul acestei teze a fost de a compara și de a explica schimbările de sens ale substantivelor de origine slavă în limbile română și cehă, pe baza unui corpus de substantive românești și cehe, create în acest scop pe baza similitudinii fonetice. Pentru această comparație a fost necesar să se explice istoria originilor ambelor limbi și să se descrie factorii posibili care influențează evoluția fiecărui limbă.

Comparând substantivalele între altele, am ajuns la concluzia că există un număr relativ mare de cuvinte împărtășite de ambele limbi. Chiar și un număr mare de cuvinte care au același sens. Dintre toate cele 220 de cuvinte examinate am descoperit că mai mult de 75 % dintre cuvintele române au același sens cu cuvintele examinate în limba cehă, și mai mult de 20 % din toate cuvintele și-au schimbat semnificația.

După cum se poate observa în comparație, cuvintele apar în mod repetat de o anumită natură. Cele mai frecvente sunt termenii din viața socială (statutul social), meșteșugurile sau termenii economici. Cu toate acestea, lucrarea acoperă și termeni referitori la familie, părți ale corpului, faună, nume de îmbrăcăminte, termeni comerciali sau nume de arme. Există, de asemenea, niște termeni de stări psihologice sau fizice.

Corpusul cuprinde și cuvinte române și cehe care au venit din altă limbă slavă (în principal rusă) și nu sunt de origine slavă (de obicei din turcă, engleză, germanic). Cuvintele studiate am împărțit în trei grupe generale. Primul grup este format din cuvinte de același sens. În acest grup sensul cuvintelor nu s-a schimbat și în multe cazuri a fost păstrat sensul original proto-slavic. Al doilea grup constă din cuvinte în care, cel puțin într-o singură limbă, cuvintele și-au schimbat semnificația.

Poziția geografică diferită a fiecărei țări și influențele culturale diferite în ambele țări au afectat de-a lungul secolelor evoluția limbilor, de aceea au influențat evoluția semnificației. Semnificația schimbărilor a avut loc în principal pe baza asemănării interne sau externe (metaforă, metonimie) sau pe baza îngustării (specificării) sau a extinderii semnificației (generalizării). Alți factori, cu o mai mică influență, au fost, de exemplu, abstractizarea sau concretizarea.

De asemenea, corpusul include și cuvinte care nu au caracteristici pentru a aparține în nici una din aceste două categorii așadar se află în al treilea grup. În grupul acesta se pot găsi, de exemplu, cuvinte care nu au provenit din aceeași limbă, nu au aceeași bază, dar încă mai au aceeași semnificație (camin = kamna), sau cuvinte de bază diferită și de sens diferit, cea ce au în comun este aspect fonetic (curcă x kůrka 'crustă').

Rejstřík rumunských slov

- babă** *s.f.*
băjenie *s.f.*, 25
balalaică *s.f.*, 25
baltă *s.f.*, 25
bârlog *s.m.*, 25
basm *s.n.*, 50
bici *s.m.*, 25
blană *s.f.*, 50
boală *s.f.*, 26
bob *s.n.*, *s.m.*, 26
boier *s.m.*, 26
boiște *s.f.*, 50
bolovan *s.m.*, 26
brazdă *s.f.*, 26
cadă *s.f.*, 26
camână *s.f.*, 50
cămin *s.n.*, 58
cârciumă *s.f.*, 26
cârjă *s.f.*, 27
ceai *s.m.*, 27
ceainic *s.n.*, 27
ceas *s.n.*, 27
ceașcă *s.f.*, 27
ceașnic *s.m.*, 27
ceată *s.f.*, 27
cetnic *s.m.*, 28
cislă *s.f.*, 28
clește *s.f.*, 28
clin *s.m./n.*, 28
clocot *s.n.*, 28
clopot *s.n.*, 50
coață *s.f.*, 50
coasă *s.f.*, 28
cobilă *s.f.*, 28
cocoș *s.m.*, 58
cojoc *s.n.*, 29
colac *s.m.*, 51
colibă *s.f.*, 29
colindă *s.f.*, 29
comoară *s.f.*, 51
copită *s.f.*, 29
corabie *s.f.*, 29
coș *s.n.*, 29
coșcodan *s.m.*, 29
coteț *s.n.*, 30
crai *s.m.*, 30
crilă *s.f.*, 51
curcă *s.f.*, 51
curvă *s.f.*, 30
cvas *s.n.*, 30
daltă *s.f.*, 30
dar *s.n.*, 30
dără *s.f.*, 51
desetină *s.f.*, 58
dobitoc *s.m.*, 30
dolie *s.f.*, 31
dovadă *s.f.*, 51
dreavă *s.f.*, 51
drojdie *s.f.*, 31
dumbravă *s.f.*, 31
galușcă *s.f.*, 31
glas *s.n.*, 31
gospodină *s.f.*, 31
grădiște *s.f.*, 31
grămadă *s.f.*, 32
grănicer *s.m.*, 32
graniță *s.f.*, 32
groază *s.f.*, 32
gunoi *s.n.*, 32
gunoiște *s.f.*, 32
hoardă *s.f.*, 32
hrană *s.f.*, 52
huligan *s.m.*, 32
iarmaroc *s.n.*, 33
iaz *s.n.*, 33
icră *s.f.*, 33
iezer *s.n.*, 33
ispravă *s.f.*, 52
jalbă *s.f.*, 52
jale *s.f.*, 33
jar *s.n.*, 52
jertfă *s.f.*, 33
jgheab *s.m.*, 33
jupan *s.m.*, 33
laviță *s.f.*, 34
leac *s.n.*, 34
leasă *s.f.*, 52
lene *s.f.*, 34
letopiseț *s.n.*, 34
lopată *s.f.*, 34
mălină *s.f.*, 34
matcă *s.f.*, 52
mied *s.n.*, 34
mită *s.f.*, 53
molie *s.f.*, 35
morcov *s.m.*, 35
movilă *s.f.*, 35
mreajă *s.f.*, 53
nădejde *s.f.*, 35
năvod *s.n.*, 35
nevastă *s.f.*, 58
norod *s.n.*, 35
obraz *s.m.*, 58
ocnă *s.f.*, 53
ogradă *s.f.*, 36
osie *s.f.*, 36
ostrov *s.n.*, 36
otavă *s.f.*, 36
oțel *s.n.*, 36
oțet *s.n.*, 36
otravă *s.f.*, 53
ovăz *s.m.*, 36
pară *s.f.*, 59
pecete *s.f.*, 37
pilă *s.f.*, 37
pisar *s.m.*, 37
pivniță *s.f.*, 54
plată *s.f.*, 37
pleavă *s.f.*, 54
pleș *s.f.*, 37
plocon *s.n.*, 37
plod *s.m.*, *s.n.*, 38
plug *s.n.*, 38
podan *s.m.*, 54
podgorie *s.f.*, 54
podoabă *s.f.*, 54
pojar *s.n.*, 55
poliță *s.f.*, 38
post *s.n.*, 38
potcoavă *s.f.*, 38
potop *s.n.*, 38
potrivă *s.f.*, 55
potrivnic *s.m.*, 59
poveste *s.f.*, 38
praf *s.n.*, 39
prag *s.n.*, 39
prăpastie *s.f.*, 39
prapur *s.m.*, 39
pricină *s.f.*, 39
prieten *s.m.*, 40
prinos *s.n.*, 55
puzderie, 40
rac *s.m.*, 40
rană *s.f.*, 40

râs *s.m.*, 40
răstoacă *s.f.*, 55
rob *s.m.*, 40
robotă *s.f.*, 41
rod *s.n.*, 55
roi *s.n.*, 41
rovină *s.f.*, 55
sâmbătă - sonbota (stsl.)
 s.f., 41
sanie *s.f.*, 41
scoabă *s.f.*, 41
școală *s.f.*, 43
scrobeală *s.f.*, 41
silă *s.f.*, 41
șipcă *s.f.*, 56
sită *s.f.*, 42
slănină *s.f.*, 42
slatină *s.f.*, 42
slavă *s.f.*, 42
șleahță *s.f.*, 44
slovă *s.f.*, 56
slugă *s.f.*, 42
slujbă *s.f.*, 42
slujnică *s.f.*, 42
smerenie *s.f.*, 42
smoală *s.f.*, 43

snop *s.m.*, 43
șopot *s.n.*, șoaptă *s.f.*, 44
spor *s.n.*, 56
stareț *s.m.*, 56
staroste *s.m.*, 43
stavilă *s.f.*, 43
știucă *s.f.*, 44
stog *s.n.*, 43
strădanie *s.f.*, 56
strajă *s.f.*, 43
strună *s.f.*, 43
tabără *s.f.*, 44
tablă *s.f.*, 44
taiga *s.f.*, 44
taină *s.f.*, 45
târg *s.n.*, 45
târgoveț *s.m.*, 56
temniță *s.f.*, 45
teslă *s.f.*, 45
tisă *s.f.*, 45
topor *s.n.*, 45
toporișcă *s.f.*, 45
treasc *s.n.*, 56
trestie *s.f.*, 46
trup *s.n.*, 46
ucenic *s.m.*, 46

ulei *s.n.*, 46
uliță *s.f.*, 46
undiță *s.f.*, 46
var *s.n.*, 57
vârșă *s.f.*, 46
vâslă *s.f.*, 47
văzduh *s.n.*, 46
veac *s.n.*, 47
vedenie *s.f.*, 47
veselie *s.f.*, 47
veste *s.f.*, 47
veverită *s.f.*, 47
vidră *s.f.*, 47
vină *s.f.*, 48
vlădică *s.m.*, 48
vlagă *s.f.*, 57
voievod *s.m.*, 48
votcă *s.f.*, 48
vrabie *s.f.*, 48
vrajbă *s.f.*, 57
zăbavă *s.f.*, 59
zare *s.f.*, 49
zăvoi, 57
zăvor *s.n.*, 48
zid *s.n.*, 48
zloată *s.f.*, 49

Bibliografie

- ROSETTI, Alexandru. *Istoria limbii române*. București: Editura Minerva, 1986
- ŠARBULA, Jan. *Úvod do srovnávacího studia jazyků*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1962. str. 239
- FELIX, Jiří. *Úvod do studia rumunštiny*. Univerzita Karlova v Praze: 1963, Praha, str. 112 - 113
- TEJCHMAN, Miroslav. *Dějiny Rumunska*. Praha: Carolinum, 1997
- ČEJKA Mirek, LAMPRECHT Arnošt. *K otázce vzniku a diferenciaci slovanských jazyků*. Brno: Sborník prací filosofické fakulty Brněnské university, 1963
- KOSEK, Pavel. *Historická mluvnice češtiny - překlenovací seminář*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-6974-9. Dostupné také z: <https://digilib.phil.muni.cz/handle/11222.digilib/131101>
- BOHÁČ, David. *Rumunská a česká slova společného slovanského původu*. Praha, 1998. Vedoucí práce Jiří Felix, str. 137 - 142
- GIBBON, Edward. *Úpadek a pád římské říše*. Praha: Odeon, 1983
- MALLORY J.P., Adams Douglas Q. (eds.) *Encyclopedia of Indo-European Culture*. London: Fitzroy Dearborn Publishers ,1997, Dacian language str. 145–146
- MACREA, Dimitrie. *Probleme de lingvistică română*. București: Editura Științifică, 1961, Originea și structura limbii române
- RENWICK, Margaret. *Vowels of Romania*. Cornwell, 2012. disertační práce
- SCHULTE, Kim. *Romanian studies – language and linguistic*. Daco-romanian varieties in Romania. Bukurešť: 2011, str. 267– 269
- TARALUNGA TAMURA. Elena. *On the origins of the Romanian people*, seminární práce
- KELLOGG, Frederick. *History of Romanian historical writing*, Brief cronology of the Carpatho Region, s. 111

Slovníky

ADÁMKOVÁ, VYORÁLKOVÁ. *Rumunsko-český slovník podobných slov*. București: Curtea Veche, 2015

OTTO, Jan. *Ottův slovník naučný. Šestý díl*. Praha : 1893. str. 577.

FELIX, J., KŘEČAN, A, BLÁHA, J. *Rumunsko-český, česko-rumunský kapesní slovník*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980

REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. Voznice: LEDA, 2012

GRAUR, Alexandru. *Dicționar de cuvinte călătoare*. București: Dicționarele Albatros, 1978

CIORĂNESCU, Alexandru. *Dicționarul etimologic al limbii române*. București: Editura SAECULUM I. O., 2002

ACADEMIA ROMÂNĂ. *Dicționarul explicativ al limbii române*. București: univers enciclopedic, 1998

Internetové odkazy

rumunský výkl., etym. slovník

<https://dexonline.ro/>

český výkladový slovník

<http://www.nechybujte.cz/slovník-soucasne-cestiny/>

výklad termínu *temnice*:

http://www.totalita.cz/stb/stb_met_fyz.php

výklad termínu *vrš*

<http://lidovyslovník.cz/>

výklad termínu *občina*

<http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/obcina>

významové změny

<http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5513>